

Nr 42

Memorial angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.

I enlighet med § 12 av gällande stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond har stiftelsens styrelse den 8 februari 1968 avgivit bifogade berättelse över stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1967 (*bilaga 1*). Berättelsen har avlämnats till bankoutskottet och till riksdagens revisorer, vilka senare efter verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning avgivit bifogade revisionsberättelse (*bilaga 2*). Utöver dessa handlingar har utskottet haft tillgång till de protokoll som förts vid sammanträdena med stiftelsens styrelse under år 1967.

När fondens ändamål år 1964 skulle närmare bestämmas betonade utskottet (utl. 1964: 44) bl. a. önskvärheten av att fonden — om än dess verksamhet icke skulle bindas genom en ändamålsbestämning som i framtiden kunde visa sig för snäv — skulle få en viss egen profil och inte splittra sina resurser över hela forskningsfältet. I anslutning till vad som anförts i förarbetena uttalade fondens styrelse också år 1966 vid en principdebatt om verksamheten, att samhällsforskning skulle ha ett visst företräde (BaU 1967: 35, s. 6). Verksamheten skulle sålunda inriktas på forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna — med andra ord miljöfrågor i vidaste mening. Utskottet finner en sådan inriktning av verksamheten vara önskvärd även framgent och förutsätter att den bidragsgivning utanför den angivna ramen som förekommit under år 1967 inte är uttryck för någon principiell förändring av de nämnda riktlinjerna.

Utskottet har inhämtat att fondens styrelse avser att, när av fonden understödda projekt börjat slutföras, komplettera sin årliga berättelse med någon form av resultatredovisning.

I övrigt har utskottet vid sin granskning inte funnit något förhållande som påkallat särskilt yttrande från utskottets sida. Utskottet hemställer,

att riksdagen beviljar styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond ansvarsfrihet för stiftelsens förvaltning under år 1967.

Stockholm den 14 maj 1968

På bankoutskottets vägnar:

NILS STÄHLE

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Åkerlund (h), Lundin (s), Enarsson (h), Mattsson (cp)* och Österdahl (fp);

från andra kammaren: herrar Regnéll (h)*, Franzén i Motala (s), Börjesson i Glömminge (cp), Bengtsson i Landskrona (s), Löfgren (fp) och Fridolfsson i Rödeby (s)*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr Åkerlund (h).

Till Riksdagen

Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond får härmed avgiva berättelse över stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1967.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen till den 31 mars 1968 är:

professor Torgny Segerstedt (ordförande)
suppleant: professor Folke Lindberg

professor Arne Müntzing
suppleant: professor Erik Rudberg

professor Bror Rexed
suppleant: professor Arne Tiselius

professor Ingvar Svennilson
suppleant: docenten Lennart Holm

riksbankschefen Per Åsbrink (vice ordförande)
suppleant: bankdirektören Arne Callans

ledamoten av andra kammaren fröken Astrid Bergegren
suppleant: ledamoten av andra kammaren herr Hans Hagnell

ledamoten av andra kammaren fru Elisabet Sjövall
suppleant: ledamoten av första kammaren herr Kaj Björk

ledamoten av första kammaren herr Olle Dahlén
suppleant: ledamoten av första kammaren herr Per Hilding

ledamoten av andra kammaren herr Bo Martinsson
suppleant: ledamoten av första kammaren herr Tage Johansson

ledamoten av första kammaren herr Nils Theodor Larsson
suppleant: ledamoten av andra kammaren herr Erik Grebäck

ledamoten av andra kammaren fröken Blenda Ljungberg
suppleant: ledamoten av första kammaren herr Carl Eskilsson

Filosofie doktorn Paul Lindblom har varit chef för fondens kansli. Fondens sekreterare har varit kanslirådet Carl-Erik Virdebrant.

Styrelsen har under året sammanträtt åtta gånger. Flera av styrelsen tillsatta arbetsgrupper har varit i verksamhet för att förbereda till fonden inkomna ansökningar. Särskilda utlåtanden av sakkunniga har inhämtats i ett stort antal fall. Yttranden över inkomna ansökningar har också inhämtats från olika statliga forskningsråd.

Fonden organiserade den 24 och 25 oktober 1967 en konferens på Foresta i Lidingö för forskare, som deltar i av fonden understödda projekt rörande urbaniseringsfrågor, lokaliseringsfrågor och kommunalforskning.

I fondstyrelsen har under år 1967 sammanlagt 124 ansökningar avgjorts. Av dessa har 75 bifallits. Under året har anslag beviljats med sammanlagt 14 410 481 kronor. Av dessa och tidigare beviljade anslagsmedel utbetalades under år 1967 ett sammanlagt belopp av 10 933 937 kronor 41 öre. Summan beviljade men ännu inte utbetalda anslag utgjorde vid årets utgång 18 250 159 kronor 59 öre. Vid ingången av år 1968 står ett belopp av sammanlagt 21 157 521 kronor 32 öre till fondens förfogande. Av beloppet har 1 750 000 kronor reserverats för att stå till förfogande för eventuella pensionsavgifter för den personal som är engagerad i av fonden understödda forskningsprojekt.

I en särskild bilaga har de forskare som erhållit anslag från fonden gett en kort redogörelse för sina respektive program och projekt. Bilagan innehåller dessutom statistiska data rörande samtliga ansökningar under år 1967.

Förvaltningen av fondens medel har handhåfts av riksbanken, och fondens ställning per den 31 december åren 1966 och 1967 har redovisats såsom bilaga II till fullmäktiges i riksbanken berättelse om bankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1967. Därav framgår bl. a. att till fonden under år 1967 influtit räntor till ett belopp av 19 287 143 kronor 53 öre. Då fondens i det följande närmare specificerade omkostnader uppgått till sammanlagt 275 762 kronor 84 öre, blev fondens nettointäkt detta år 19 011 380 kronor 69 öre.

I den av fullmäktige i riksbanken avgivna berättelsen för år 1967 har inlagts följande utdrag ur räkenskaperna för Riksbankens jubileumsfond.

Balansräkning

per den 31 december 1966 och 1967

	1966	1967
<i>Tillgångar</i>		
Skattkammarväxlar	—	1 650 000: —
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten	126 402 250: —	126 402 250: —
Hypoteksinrättningar	141 716 500: —	141 651 500: —
Kommuner	20 116 750: —	20 116 750: —
Industrier	25 711 100: —	32 261 100: —
Checkräkning i riksbanken	3 056: 78	32 751: 84
Postgiro	88 779: 16	1 250: 03
Kassa	222: 65	500: —
	Kr. 314 038 658: 59	Kr. 322 116 101: 87
 <i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	282 708 420: 96	282 708 420: 96
Beviljade, ej utbetalda anslag	14 773 616: —	18 250 159: 59
Disponibla medel:		
Ingående behållning	17 133 990: 96	16 556 621: 63
Avgår: Beviljade anslag	18 620 456: —	14 410 481: —
Tillkommer: Årets netto- intäkt	18 043 086: 67	19 011 380: 69
Utgående behållning	16 556 621: 63	21 157 521: 32
	Kr. 314 038 658: 59	Kr. 322 116 101: 87

Vinst- och förlusträkning

<i>Utgifter</i>	1966	1967
Omkostnader	290 696: 85	275 762: 84
Fondens nettointäkt	18 043 086: 67	19 011 380: 69
	Kr. 18 333 783: 52	Kr. 19 287 143: 53
<i>Inkomster</i>		
Ränteintäkter netto	Kr. 18 333 783: 52	Kr. 19 287 143: 53

Specifikation av omkostnader för år 1967

Styrelsearvoden	61 450: —
Löner och kansliarvoden	105 647: —
Sakkunnigarvoden	41 200: —
ATP-avgifter	5 600: —
Rese- och traktamentsersättningar	5 894: 05
Lokalhyra	7 663: 16
Städning	5 800: —
Kopiering	4 017: 37
Övriga kontorskostnader	9 443: 27
Inventarier	3 686: 13
Kostnader för forskarkonferens	14 688: 55
Tillfälliga utredningar	10 673: 31
	Summa kr. 275 762: 84

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har utförts av riksbankens revisionsavdelning. Verksamhetsberättelse för fonden kommer i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas jämväl till riksdagens revisorer.

Stockholm den 8 februari 1968

TORGNY SEGERSTEDT

<i>Per Åsbrink</i>	<i>Bror Rexed</i>
<i>Astrid Bergegren</i>	<i>Olle Dahlén</i>
<i>Nils Theodor Larsson</i>	<i>Arne Müntzing</i>
<i>Ingvar Svenilson</i>	<i>Elisabet Sjövall</i>
<i>Bo Martinsson</i>	<i>Blenda Ljungberg</i>
<i>Paul Lindblom</i>	

/ C.-E. Virdebrant

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

Program och projekt som beviljats anslag år 1967

På samma sätt som föregående år presenterar de forskare, som har erhållit anslag från Riksbankens jubileumsfond under 1967, i korta redogörelser sina program och projekt.

Vid grupperingen av redogörelserna har inte någon schematisk ämnesindelning följts. Projekten har förts samman på sådant sätt att det skall vara möjligt att få en bild av vilka större områden fondstyrelsen har lämnat anslag till. Den efterföljande statistiska uppställningen redovisar däremot projekten efter en traditionell ämnesindelning. Vissa förändringar har dock gjorts i denna indelning, varför siffrorna från 1965—66 och 1967 inte utan vidare kan jämföras. En sammanställning över samtliga beviljade och avslagna anslag under åren 1965—67 bifogas också.

Under 1967 har ytterligare anslag utgått till tidigare startade program och projekt. Dessa är: »Det svenska välståndets utveckling 1925—1960» (*Attman, Bjurling, Hildebrand m. fl.*), »Realkapitalundersökningen» (*Böök, Klingberg, Österberg*), »Storstadsregionens rumsliga struktur- och tillväxtproblem» (*Helmfrid m. fl.*), Kommunalforskningsgruppen (*Back, Elvander, Wallin, Stjernquist och Westerståhl*), »Demografiska modeller» (*Hyrenius*), »Anställdas val och byte av arbetsplats» (*Hedberg*), »Stockholmsungdomars framtidsutsikter» (*Carl-Gunnar Janson*), Forskningspolitiska programmet (*Dedijer*), »Zigenarundersökningen» (*Takman*), »Den primära proteinproduktionen» (*Burström*), »Sverige under andra världskriget» (*Lindberg, Palme, Westin*).

Av de nya programmen och projekten under 1967 finns flera som rör urbaniseringsprocessen. *Lennart Améen* forskar om »Arealbudget». Inom *Gerd Enequists* program har tillkommit ett nytt delprojekt »Sveriges sågverksindustri under efterkrigstiden». Ett omfattande program som rör frågor i samband med landsbygdens avfolkning är »Glesbygdens serviceproblem» (*Erik Bylund och Georg Karlsson*).

W. William-Olsson behandlar »Europas städer och landsbygd». *Orvar Westelius* projekt heter »Individens val av alternativa serviceutbud». En amerikansk forskare, *David Pass*, undersöker tillkomsten av Vällingby och Farsta. *Dick Urban Vestbro* studerar »Hushållsstruktur och bostadsform i östafrikansk stad».

Ett större program som rör den regionala resursfördelningsproblematiken innehåller två projekt, »Lokaliseringens mål och medel» (*Ragnar Bentzel*) och »Regionala utvecklingstendenser inom svenskt näringsliv» (*Gunnar Törnqvist*).

Två projekt belyser arbetsmarknadsfrågor: »Statlig arbetsmarknad 1945—1967 med särskilt avseende på löneförhållanden och löneutveckling» (*C. G. Lindell*) och »Cost-benefit-analyser av arbetsmarknadspolitiska åtgärder» (*Harald Niklasson*).

Peter Bohm, Alf Carling och *Gunnar Ribrant* undersöker »Resursfördelningen vid marknadsimperfectioner». *Ernst Jonsson* studerar »Statliga styrmekanismer visavi kommunernas investeringar».

Flera projekt inom företagsekonomi och organisationsteori får stöd av fonden: »Några företagsekonomiska problem i samband med ekonomisk tillväxt» (*Bertil Näslund*), »Studier av prissättningsprocesser» (*Jan Odhnoff*), »Beslutsmodeller och lönsamhetskriterier vid gruvdrift och malmbehandling» (*Nils-Erik Norén*), »Organizational structure and organizational strain» (*Bengt Stymne*) samt »Innovationer i svenska personalavdelningar» (*Eric Rhenman*).

En statsvetenskaplig-statistisk studie är »Den svenska valmanskåren 1866—1968» (*Leif Lewin*) och ett annat ämne med anknytning till den politiska utvecklingen i Sverige är »Det svenska partiväsendets struktur och funktionssätt» (*Olof Ruin*). *Karl E. Birnbaum* behandlar ett internationellt ämne, »Central European Project».

Ett nytt delprojekt inom *Herman Wolds* forskningsprogram är betitlat »Statistisk analys av undervisningseffektivitet och studietider». *Tore Dalenius* tar upp ett metodologiskt problem »Fel i undersökningar». *Carl-Erik Quensels* projekt ligger inom demografins område, »Demografiska kohortstudier».

»Struktur och processer i svensk fackföreningsrörelse» (*Walter Korpi*) är en organisationssociologisk undersökning. Två andra sociologiskt inriktade projekt rör u-landsfrågor, »Undersökning av svenskt u-hjälpstänkande» (*Stig Lindholm*) och »Social och politisk förändring i afrikanska stater med särskild hänsyn till impulser för utveckling 'nedifrån'» (*Ulf Himmelstrand*).

Ett relativt stort antal projekt inom området psykologi/pedagogik har fått anslag från fonden. Datamaskinteknikens användning inom psykologisk forskning utvecklas av *Gunnar Johansson* i projektet »Datamaskinreglerad processforskning inom psykologi». *Gösta Ekman* har beviljats anslag till två olika projekt, »Undersökning av relationen mellan å ena sidan avstånd i rum och tid, å andra sidan graden av emotionellt engagemang» och »Temporala aspekter på sensoriska processer, särskilt adaptation inom skilda sinnesområden».

Ansatsen är tvärvetenskaplig i *Marianne Frankenhausers* »Effekter av monoton och isolering på psykologiska och biokemiska funktioner». *Sigvard Rubenowitz* undersöker »Personalpsykologiska och personaladministrativa återverkningar av långt driven kontorsautomation». Elever på grundskolans högstadium studeras av *Ingrid Gottfries* och *Sven Marke* (»Personlighet och skolanpassning»). *Ulf Kraghs* »Optimering av och fältundersökning med experimentell personlighetsdiagnostisk metod (DMT-testet)» syftar till att lämna bidrag till den personlighetspsykologiska teorin. *Bertil Nordbecks* »Kvinnliga forskare i Sverige» anknuter till *Dedijers* program om forskning om forskning. Ett pedagogiskt ämne behandlas av *Urban Dahlöf* i »Komparativa mål och processanalyser av skolsystem».

En rättsociologisk undersökning är *Per Olof Boldings* »Konfliktlösning genom skiljedom». *Fredrik Neumeyer* studerar »Rätten till arbetstagarnas uppfinningar i Sverige och USA».

Inom kriminologin har *Bengt Börjeson* fått anslag till »Genomförande av ett rättsociologiskt och kriminologiskt behandlingsforskningsprogram» och *Knut Sveri* för projektet »Utlämnings brottslighet».

På det socialmedicinska och medicinska området har sju projekt fått stöd av fonden. En forskargrupp (*Sven-Erik Lindell*, *Gunnar Lindgren* och *Nils H. Sternby*) gör »Epidemiologiska studier av hjärt-, kärl- och lungsjukdo-

mar i Malmö med kliniskt-fysiologiska, socialmedicinska och patologiskt-anatomiska undersökningsmetoder». *Stig Sjölin* och *Gösta Samuelson* utför i Västerbottens län en nutitionsundersökning av barn. För forskning om tekniska hjälpmedel åt handikappade har *Birger Roos* och *Lennart Angervo* beviljats anslag. »Psyiskt utvecklingshämmande ungdomars yrkes- och samhällsanpassning» behandlas av *Fredrik Fränkel* och *Rikard Palmér*. Projektet »Narkomanistudier» ledes av *Lars-M. Gunne*. I anknytning till forskningen inom det internationella biologiska programmet studerar *Börje Löfstedt*, *Ove Wilson* och *Per-Olof Åstrand* »Klimatfysiologiska frågor».

Ett visst stöd till ett större projekt inom cancerforskningen utgår till *Carl-Axel Hamberger*, *Georg Klein*, *Rune Walstam* och *Jerzy Einhorn*: »Studier över immunologiska reaktioner efter lokal bestrålning av Burkitt's tumörer och av kemiskt framkallade postnasala carcinom».

Styrelsen har gett anslag till ytterligare ett projekt inom proteinforskningen, »Inventering av möjligheterna för utvinning av proteinkoncentrat för human konsumtion ur frön från tvåhjärtbladiga kulturväxter kombinerade med studier av för näringsvärdet begränsade toxikologiska faktorer» (*Gösta Ehrensvärd*, *Erik Åkerberg* och *Arne Hagberg*).

Ett annat naturvetenskapligt projekt rör den mänskliga aktivitetens inflytande på bottensedimenten i Göteborgs skärgård (*Eric Olausson*).

Fonden lämnar ett visst anslag till *Bo Lehnerts* forskning om »Magnetisk inneslutning av en het joniserad gas». Ett av världens största elektronmikroskop har kunnat inköpas av Institutet för metallforskning (*Roland Kiessling m. fl.*) genom anslag från Malmfonden, Riksbankens jubileumsfond och Jernkontoret.

Ingenjörsvetenskapsakademien erhåller anslag för att studera »Administrativ rationalisering».

Inom det humanistiska området studerar *Hans Hof* och *Anders Jeffner* livsaskådningar i det moderna samhället. »Inkomster — förmögenhetsfördelning — beskattning» är ett historiskt projekt som rör 1800-talets och 1900-talets första decennier (*Stellan Dahlgren*, *Rune Hedman* och *Sune Åkerman*). *Nils Runeby* behandlar »Vetenskapsmännens och teknikernas roll i den industriella revolutionen i Sverige». Ett stort projekt som också fått amerikanskt forskningsstöd är »Sverige och Amerika efter 1860. Utvandring, återinvandring, politisk och social debatt» (*Sten Carlsson m. fl.*).

»Norrlands tidiga bebyggelse» är ett omfattande tvärvetenskapligt projekt, som bygger på arkeologiskt och etnologiskt material och på naturvetenskapliga undersökningar om ekologiska faktorer (*Evert Baudou* och *Margareta Biörnstad*). Ett annat tvärvetenskapligt projekt med arkeologisk, kulturgeografisk och kvartärgeologisk inriktning är »Ölands Stora Alvar» (*Lars-König Königsson m. fl.*).

Birgit Åkesson gör undersökningar i Afrika om dramats ursprungliga form — riten. Ett humanistiskt projekt med anknytning till teknisk forskning undersöker sångrösten och vissa blåsinstrument (*Johan Sundberg*).

Slutligen har fonden gett anslag till *forskningsbiblioteksrådet* för framställning och utlåning av tidningsfilmkopior.

Docent Lennart Améen:

Arealbudget

Såsom delprojekt inom den vidare ramtiteln »Urbaniseringsprocessen» är projektledaren med biträde av en assistent sysselsatt med ett av Riksban-

kens jubileumsfond understött projekt: Arealbudget. Den tid arbetet hittills pågått har ägnats åt en genomgång av de offentliga markregister som föres. Inom en avgränsad provyta (belägen mellan Malmö och Lund) har t. ex. fastighetsböcker, jordregister, fastighetstaxeringar, fastighetsband, ekonomisk karta och RLF:s jordbruksregister konsulterats var för sig för att vi skall kunna bedöma vilka redovisningsluckor som vart och ett av dessa register innehåller. Jämförelser registreringarna emellan inom samma område visar avsevärda brister i överensstämmelse och ger oss möjligheter att systematisera feltyper hos de olika registreringarna.

Ett nästa, just påbörjat steg i undersökningen består i att välja den samtidigt mest tillförlitliga och mest arbetsbesparande vägen genom primärmaterial för att nå kunskap om markorganisationen.

Professor Gerd Enequist:

Lokaliseringförändringar inom industri och handel

Forskningsprogrammets allmänna målsättning redovisas i föregående års redogörelse, varför här endast behandlas det nya delprojektet »Sveriges sågverksindustri under efterkrigstiden». Syftet med denna undersökning, som utförs av fil. kand. Bo Mårtensson, är att beskriva och analysera förändringarna i den svenska sågverksindustrins lokalisering och struktur under efterkrigstiden. Arbetet avses utmytna i en prognos för branschens framtida lokalisering och dimensionering, varvid konsekvenserna för arbetsmarknaden ägnas särskilt intresse. De jämförelser som kan göras med de vetenskapliga undersökningar av viss industri och handel, som pågår parallellt och som gäller samma tidsperiod, bör bli av stort värde för möjligheterna att dra generella slutsatser beträffande det svenska näringslivets utveckling under efterkrigstiden.

Professorerna Erik Bylund och Georg Karlsson:

Glesbygdens serviceproblem

Planeringen av det svenska samhället har under senare år dominerats av den problematik, som skapats av landsbygdens avfolkning å ena sidan och tätorternas tillväxt å den andra. Såväl urbaniseringen som glesbygdensavfolkningen är primärt uttryck för ekonomiska förändringar i samhället. Det är fråga om en samhällsprocess, som inte bara kan fångas i begreppet industrialisering och därmed en övergång från mer arealkrävande näringar (jord- och skogsbruk) till en jämförelsevis punktuellt bedriven produktion, utan även måste innefatta strukturrationalisering och koncentration till större driftsenheter. I sig inkluderar denna process en mängd följdforeteelser, som verkar accentuerande på processens förlopp. Gemensam effekt av de verk samma agenterna är: betydande regionala förändringar. Den aktuella planeringsproblematiken har också utvecklats till en fråga om regional organisation, varvid den i hög grad har fokuserats till de två motsatta polerna i samhällsprocessens kraftfält: storstaden och glesbygden. Storstadens och glesbygdens problem kan inte ses avskilda från varandra i egenskap av komplexa yttringar av samma process. I själva verket är problematiken många gånger identisk oavsett i vilken pol den uppträder. Inte minst från social synpunkt synes det viktigt att beakta individens situation och anpassningsmöjligheter i en miljö, som är underkastad starka förändringar. Storstads-

miljön kan exempelvis för vissa kategorier människor — barn, sjuka, åldringar — bjuda på sådana svårigheter med erhållande av vård och önskvärda kontakter, att dessa t. o. m. överträffar motsvarande svårigheter i extremt isolerade glesbygdsområden.

Utgångspunkt för undersökningen är glesbygdens avfolkning, vars komplexa problematik är känd till sina yttringar, ehuru inte väl definierad som samhällsprocess och ej heller som regional företeelse tillräckligt detaljerat kvantifierad. Här må endast påpekas, hur denna avfolkning bl. a. kan leda till allvarliga problem med servicen för den kvarboende befolkningen; förutom ökade svårigheter med anskaffningen av materiell service hotar social och kulturell isolering vissa områden. Då avfolkningen i många områden leder till snabb deformation av ålderspyramiden, tenderar serviceproblemet i allt större utsträckning att bli ett åldringsvårdsproblem. — Glesbygdsproblemet ses i projektet i första hand som ett serviceproblem.

De huvudsakliga problemställningarna i glesbygdsproblemet innefattar dels en principiell, generell aspekt på utflyttningsförloppet, dels en regional aspekt. Frågorna är: A) Hur är avfolkningsmekaniken beskaffad? Vilka är utlösningsfaktorerna? Hur stor är eftersläpningseffekterna, när det gäller servicen? Förekommer det en accelerationseffekt i utflyttningen beroende på servicebortfall och minskat antal sociala kontakter? Hur sker befolkningens anpassning till ett läge med ett glesare punktmönster för serviceutbudet? B) Till vilka områden är antydna eller hypotetiskt framförda yttringar av glesbygdsproblemet lokaliserade? Är det möjligt att göra en områdesgradering med hänsyn till dessa yttringars tydlighet? Var ligger de med hänsyn till serviceutbudet särskilt underförsörjda områdena?

Undersökningen kommer att ge deskriptiva data för fem glesbygdssområden med avseende dels på hur individerna lever i och använder sig av orten och dels hur de värderar sin situation.

Professor W. William-Olsson:

Europas städer och landsbygd

Forskningsprojektet »Europas städer och landsbygd» är ett delprojekt inom programmet »Urbaniseringsprocessen». Det siktar mot att sätta in de svenska förhållandena i deras västerländska sammanhang beträffande såväl stadsutveckling som landsbygdsavfolkning och miljövard. Det innehåller följande huvudmoment:

1. Karakterisering av samtliga städer i Västeuropa på basis av uppgifter om deras näringsstruktur jämte en kartering av Europas uppodling. Förutom självändamålet att ge en förstälilig bild av Europas näringsliv är det avsett att ge proportioner åt den svenska stadsdiskussionen och att artikulera en rad i densamma förekommande begrepp, t. ex. storstad, stadsregion, storstadsregioner och storregioner.

2. Städerna ligger infattade i en från plats till plats växlande natur och denna måste karakteriseras i en för lekmannen förstälilig form. I samarbete med utländska geografer knyts observationer från olika länder samman. Karteringsarbeten rörande Europas relief, dess sjöar och dess siktförhållanden (luftens genomskinlighet) är långt framskridna.

3. Vid härvarande geografiska institution byggs ett för svensk forskning tillgängligt batteri av statistik ut rörande befolkning och näringsgrenar i Europas provinser, kommuner och orter.

Arkitekt Orvar Westelius:

Individens val av alternativa serviceutbud

Föremål för de intervjuundersökningar som utförs är individens förflyttningar inom en tätort. Dessa begränsas ej till ett bestämt förflyttningssätt, som är brukligt vid trafikundersökningar, utan avser alla förflyttningar mellan geografiskt och till sitt innehåll bestämda lokaler. Mängden av vad som kan kallas »resbitar» utgör det grundläggande studiematerialet. Det mönster, som bildas av dessa resbitar och därav sammansatta »förflyttningsskedjor», betingas av i huvudsak två faktorer.

Den första är individens behov (efterfrågan) av varor, tjänster, arbete, nöjen och rekreation. Dessa behov uppträder i tiden mer eller mindre regelbundet (exempelvis arbete varje vardag, varor däremot i tiden oregelbundet) och med kortare eller längre tidsmellanrum. Denna faktor kallar vi individens behov, vilket kan uppfattas som en utvidgning av vad som vanligen avses med »konsumtionsmönster».

Den andra faktor, som styr individens rörelsemönster, är den rumsliga dispositionen av alla de utbud, som svarar mot individens skilda behov. Denna kan beskrivas som det inbördes avståndet mellan kombinationer av utbudspunkter. Dessa två grundläggande begrepp, individens behov och den geografiska fördelningen av motsvarande utbud har visat sig vara den enklaste och mest fruktbara utgångspunkten vid analys av de data om resmönstret, som våren 1965 insamlats i Uppsala. På grundval av detta arbete, som utförts av projektledaren, har hypoteser uppställts om sambandet mellan resmönster och utbudets lokalisering.

Projektet innefattar tre planerade intervjuundersökningar. Den första genomfördes i april 1967. I 1 150 hushåll bosatta i Vällingbyområdet intervjuades varje person över 16 år om samtliga förflyttningar under en i förväg bestämd dag. Data om resmålens lägen och art, färd sätt till resmålen, start och ankomsttider för förflyttningarna samt ev. köpsummor insamlades.

Detta material, som under sommaren och hösten 1967 kodats och stansats, är för närvarande (december 1967) under bearbetning. Denna bearbetning avses avslutad under våren 1968, då nästa intervjuundersökning skall utföras.

David Pass, M.C.P.:

Vällingby and Farsta—From Idea to Reality. The suburban development process in a large Swedish city

The development of Stockholm's suburban communities has never been investigated in depth. What were the fundamental policies that nourished, and the fundamental problems that confronted, their birth? What were the political and administrative obstacles that hampered their development? How effectively have the plans been realized and what were the various strategies that were employed to overcome the obstacles?

The project is developed around a case study of some aspects of the planning and construction of Vällingby and Farsta—two new suburban communities built under the direction of the city of Stockholm. An empirical description, an analysis of the methods and procedure used in organizing the planning and building of the two communities, and an identification and

analysis of the system of organized institutions and the series of administrative procedures which made possible their creation, are to be presented. The investigation includes the collection of material related to the emergence and development of policy as well as administrative procedure.

The study examines the planning for the development of these two areas from 1935 to 1960, concentrating in the main on those general plan proposals and efforts that were "comprehensive"—that is, that attempted to inaugurate a new city form. Those efforts have been the major innovative efforts and they have evoked great response. They most vividly show the city's political system in operation. In addition, however, attention has been given to the quieter struggles around the less-than-comprehensive planning proposals since these struggles help to illuminate the underlying structure of the policy-making process. While this study is by no means a complete history of development planning at Vällingby and Farsta, it is aimed at presenting the major patterns and characteristics of the suburban development system in Stockholm. Major ideas and issues, and key conflicts, decisions, and outcomes will be pinpointed, and the technical and political factors influencing and effecting the formal and informal urban planning process will be illustrated.

Arkitekt Dick Urban Vestbro:

Hushållsstruktur och bostadsform i östafrikansk stad

De flesta afrikanska länder har just påbörjat en urbaniseringsprocess som beräknas bli dubbelt så snabb som motsvarande period i de industrialiserade länderna. Detta kommer att ställa höga krav på bostadsbyggandet i dessa länder samt orsaka omställningsproblem för såväl den enskilde individen som samhället i sin helhet. Förutom ekonomiska och tekniska svårigheter kan man räkna med allvarliga sociala problem. Till de minst kända faktorerna hör bostadsvanor och familjestruktur hos de människor man skall bygga för.

Projektet »Familjestruktur och bostadsform i östafrikansk stad» syftar till att i ett fall studera bostadsvanornas och familjestrukturens förändring under urbaniseringsprocessen samt sambandet mellan dessa faktorer och den rumsliga organisationen av bostaden och dess närmaste omgivning för att på så sätt kunna värdera funktionella egenskaper hos existerande lågkostnadsbyggande och möjliggöra förbättringar i framtida bostadsproduktion.

Projektet är indelat i fem etapper, varav anslag erhållits för de tre första. Dessa tre etapper upptas av 1) framställandet av en bibliografi med sammandrag av litteratur om lågkostnadsbyggande i samarbete med byggforskningens projekt »Building Research in Tropical Regions», 2) upprättandet av kartotek över bostadsbyggande, forskning och undervisningsinstitutioner i u-länder samt 3) inventerande resa för insamlande av uppgifter om befolkningsammansättningar, existerande lågkostnadsbyggande, utförd och pågående forskning, bostadspolitiska program, miniminormer m. m. i några afrikanska stater. Dessa uppgifter sammanställs i en rapport upptagande exempel på bostadspolitisk organisation, forskningsresultat, hushållsstruktur och planlösningar av olika bostadstyper.

Professorerna Ragnar Bentzel och Gunnar Törnqvist:

Den regionala resursfördelningsproblematiken (forskningsprogram)

Den kunskap vi i dag har om den ekonomiska utvecklingens regionala återverkningar och om den ekonomiska politikens möjligheter att påverka dessa är åtskilligt ofullständig. Att vinna förbättrade insikter på dessa områden har sedan länge framstått såsom en angelägen uppgift för den samhällsvetenskapliga forskningen. Behovet av ökat kunskapsförråd framträder med särskild styrka inför den omprövning av den nuvarande lokaliseringspolitiken, som kommer att göras inom de närmaste åren. Forskningsprogrammet »Den regionala resursfördelningsproblematiken» har lagts upp med direkt syfte att belysa några av de problem, som väntas bli aktuella vid denna omprövning.

Projekt 1:

Lokaliseringspolitikens mål och medel

Det första delprojektet inom detta projekt, »En teoretisk studie av mål och medel i lokaliseringpolitiken», kommer att omfatta följande fyra huvudområden: 1) En kort, översiktlig genomgång av olika lokaliseringsteoretiska ansatser av intresse för mål-medelanalysen. 2) En genomgång av de mål som brukar ställas upp för statliga ingrepp i näringslivets geografiska fördelning. 3) En genomgång av de medel, som kommer till användning i lokaliseringspolitiskt syfte i olika länder samt en diskussion av de bakomliggande tankegångarna. 4) En analys av den ekonomiska politikens möjligheter att med olika medel påverka näringslivets lokalisering.

Huvudproblemet i det andra delprojektet, »Samhällsekonomisk kontra företagsekonomisk lönsamhet», är att undersöka i vad mån olikheter i målsättning kan förorsaka att olika typer av ekonomiska subjekt — företag, kommun, stat — eventuellt skiljer sig i värderingen av ett visst lokaliseringsalternativ. En central punkt i denna analys kommer att bli en undersökning av i vad mån förekomsten av externa effekter, odelbarheter i det ekonomiska systemet, skalfördelar, friktioner av olika slag m. m. förorsakar diskrepanser i de olika subjektens värderingar. Undersökningen kommer till stor del att baseras på cost-benefit-analyser.

Projekt 2:

Regionala utvecklingstendenser inom svenskt näringsliv

Det har sagts att urbaniseringen ytterst är en sida av teknikens specialisering och den därmed nödvändiga horisontella länkningen mellan aktiviteter. Den horisontella länkningens princip och därmed urbaniseringen bygger på konsten att förflytta material, personer och meddelanden. (T. Hägerstrand: Urbaniseringen som världsproblem, IVA-meddelande nr 139, 1965).

Tidigare undersökningar tyder på att kostnader för transport av gods är av underordnad betydelse vid val av lokaliseringsort för exempelvis en omfattande och växande del av den svenska industrin. Transporter av meddelanden av den typ som kan ske via telekommunikationer och brev kan knappast längre påverka lokaliseringen av ekonomiska aktiviteter.

Valet av nedanstående delprojekt bygger på följande antagande: En väsentlig drivkraft i urbaniseringsprocessen — och då i första hand koncentra-

tionen av vissa verksamhetsgrenar till storstadsregionerna — är behovet av kontakter och informationsutbyte mellan alltmer specialiserade arbetsfunktioner i samhället. Många betydelsefulla kontakter kan ännu inte på ett tillfredsställande och tillräckligt effektivt sätt upprätthållas genom brev och telekommunikationer utan kräver direkta personkontakter mellan befattningshavare och således persontransporter. Att dessa kontakter kräver personlig närvaro av ofta mycket kvalificerade befattningshavare torde hänga samman med att kontakterna i många fall rymmer betydelsefulla — kanske oförutsägbara — moment av vad vi kan kalla problemlösning, planering, bevakning, avkänning och spaning. Kontakter får ofta formen av överläggningar och diskussioner.

Organisationsteoretisk bakgrund. Med utgångspunkt från kända organisationsteorier utvecklas en serie rumsliga organisationsmodeller, som kan tänkas gälla för olika typer av företag, organisationer etc. Grovt beskrivet fördelas de sysselsatta inom företag och organisationer med utgångspunkt från den huvudsakliga arbetsfunktionen på vad vi tills vidare kallar administrativa enheter, besluts- eller informationsenheter resp. drifts- eller produktionsenheter. Inom de förra dominerar informationsutbyte och informationsbehandling (informationsflöden), inom de senare material och godshantering eller serviceverksamhet (flöden av varor och tjänster).

Kartläggning av personkontakter inom svenskt näringsliv. Hittills föreligger endast en delundersökning som avser personkontakter genom ett speciellt kommunikationsnät, nämligen samtliga inrikes flyglinjer i Sverige. För närvarande förbereds undersökningar som skall avse personkontakter med andra kommunikationsmedel och då i första hand personkontakter över korta avstånd, t. ex. inom en storstadsregion.

Beskrivning av näringslivets regionala utveckling. Vi har antagit att utbyte och behandling av information och impulser sysselsätter och kommer att sysselsätta allt fler individer i samhället. De som direkt sköter de för informationsutbytet nödvändiga kontakterna, knyter till sig personal för bearbetning av dessa informationer osv. Vi har vidare antagit att de kontaktorienterade funktionerna — besluts- och informationsenheter — tenderar att klumpa ihop sig främst i storstadsregionerna där personkontakterna är lättast att upprätthålla. Driftsenheterna — bl. a. de material- och godshanterande funktionerna — visar däremot andra lokaliseringstendenser som framgått av tidigare undersökningar.

Regionala produktivetsstudier. Målsättningen med detta projekt är att studera orsakerna till och kartlägga regionala produktivitetsskillnader för vissa delar av det svenska näringslivet. Avsikten är vidare att resultatet av detta arbete skall utnyttjas vid analys av de regionala utvecklingstendenserna samt för studier av effekterna på samhällets totala produktion av regionala omflyttningar av produktionsfaktorerna.

Arbetets första etapp, som beräknas ta ett år i anspråk, utgörs av en empirisk kartläggning av regionala produktivets- och löneskillnader. Kartläggningen kommer att omfatta dels ca 10 branscher, vilka i första hand avgränsas efter industristatistikens detaljgruppsindelning, dels de företag som erhållit lokaliseringstöd. I senare etapper kommer olika tänkbara förklaringar till konstaterade produktivitetsskillnader att diskuteras. Bland dessa kommer speciellt effekterna av stordrift och agglomerativa faktorer att tas upp. Vidare kommer innebörden av regionala produktivitetsskillnader för resursallokeringen inom landet på kort och lång sikt att analyseras.

Rektor C. G. Lindell:

Statlig arbetsmarknad 1945—1967 med särskilt avseende på löneförhållanden och löneutveckling

Undersökningen syftar till ett studium av vissa strukturförändringar på den statliga delen av arbetsmarknaden under tiden 1945—1967. Särskilt gäller detta utvecklingen av löner (inkl. övriga anställningsförmåner) och lönerelationer. En allmän jämförelse skall göras mellan »standardutveckling» och »standardnivå» för statens anställda och privatanställda arbetare och tjänstemän. Jämförelsen avses göras dels för grupperna i dess helhet, dels för mindre delar av de stora kollektiven.

Det bör i sammanhanget kunna klarläggas om och i vilken utsträckning förhållandena påverkats av sådana faktorer som marknadsförhållanden, tradition inom området, organisationsförhållanden, förhandlingssystem, lönesystemets utformning, politiska värderingar, olika gruppers lönepolitiska målsättning etc.

En intensivstudie av löneutveckling m. m. (standardutveckling) för någon eller några större grupper av statsanställda skall göras. I första hand skall därvid ifrågakomma grupper med jämförelsevis låg inkomst, exempelvis inom kommunikationsverkens område.

Undersökningen skall omfatta satsförvaltningen inkl. de affärsdrivande verken men däremot inte de statliga bolagen.

Fil. kand. Harald Niklasson:

Cost-benefit-analyser av arbetsmarknadspolitiska åtgärder

Termen »cost-benefit-analys» kan i detta sammanhang närmast över sättas till »sammhällesekonomisk kostnads-intäktsanalys».

Enskilda företag använder sig ofta av kostnads-intäktsanalyser för att finna de beteenden, som bäst överensstämmer med företagets målsättningar. På senare tid har man i allt större utsträckning försökt att tillämpa liknande metoder i samband med offentliga projekt och åtgärder; man tänker i termer av »kostnader» och »intäkter». Därvid möter man emellertid redan på det principiella planet andra problem än vad företagen gör, eftersom de offentliga organens målsättningar är annorlunda. Samhälleliga kostnads-intäktsanalyser bör ytterst kunna härledas från samhällets strävan efter att i någon mening — som man i möjligaste mån bör precisera — »maximera den samhälleliga välfärden». I en cost-benefit-analys av ett bestämt projekt eller av en viss åtgärd måste man alltså utifrån välfärds-teoretiska utgångspunkter ta ställning till frågorna om vilka effekter (relativt ett alternativt handlingssätt), som bör betraktas som kostnader och intäkter och om hur dessa bör värderas för att bli jämförbara och kunna vägas samman i en »lönsamhetskalkyl».

Projektets syfte är att utarbeta dylika teoretiskt välgrundade och praktiskt användbara cost-benefit-metoder på arbetsmarknadspolitikens område.

Fil. lic. Peter Bohm, fil. kand. Alf Carling, fil. mag. Gunnar Ribrant:

Resursfördelningen vid marknadsimperfectioner (allokeringsundersökningen)

Sedan en längre tid har man kunnat skönja ett växande intresse för samhällsekonomisk långtidsplanering och effektivitetsstimulerande ekonomisk politik såväl från politiska och administrativa instanser som från den eko-

nomiska forskningens sida. Emellertid föreligger betydande brister i kunskapen om de sammanhang det här gäller, brister som torde försvåra en effektiv planering och ekonomisk politik rörande resursfördelningen. Dels föreligger oklarheter om tillämpligheten av och konsistensen mellan olika s. k. allokeringsteoretiska ansatser, dels saknar allokeringsteorin för närvarande empirisk förankring på väsentliga punkter.

Syftet med föreliggande forskningsprogram är att söka utveckla allokeringsteorin i främst följande avseenden: 1) Det ekonomiska beteendet vid ovisshet om framtida priser, teknik och preferenser. 2) Resursfördelningen vid stordriftsfördelar och odelbarheter i produktion samt därav betingade avvikelser från fri konkurrens. 3) Resursfördelningen i integrerade företag och mer generellt prisbildningen i ett samhälle med storföretag. 4) Generella principer för ekonomisk politik, när en »idealt» fungerande ekonomi (»renkonkurrensökonomi») inte eftersträvas eller kan skapas, t. ex. på grund av otillräckliga ekonomisk-politiska medel eller på grund av överordnade — »icke-ekonomiska» — mål.

Arbetet är upplagt på följande sätt. Delprojekt A (Peter Bohm) avser att söka binda samman olika allokeringsteoretiska ansatser och därmed söka åstadkomma ett enhetligt grepp om allokeringsteorin samt om de i detta sammanhang relevanta alternativen för den ekonomiska politiken. Denna generella studie utgör en referensram för de två följande delprojekten. Dessa baseras på aktuellt empiriskt material, varav en del insamlats av koncentrationsutredningen och som avser produktionsförhållanden och prisbildning under ofullständig konkurrens och speciellt på marknader med storföretag. Här avses i första hand att utreda vissa teoretiska problem för att det empiriska materialet skall kunna infogas i en generell bild av resursfördelningsproblematiken i samhället.

Delprojekt B (Alf Carling) avser att belysa prisbildning och resursallokering i ett samhälle, där en stor del av produktionen äger rum i storföretag, vilka i varierande grad kan påverka prisbildningen på resp. marknader. Speciellt studeras resursallokeringen på kort och lång sikt i integrerade företag.

Delprojekt C (Gunnar Ribrant) utgör en studie av stordriftsfördelar inom olika delar av näringslivet. Avsikten är dels att belysa betydelsen av skaleffekter och odelbarheter för företagens beteende och för den strukturella utvecklingen av samhället, dels att mot denna bakgrund diskutera produktionsstrukturens effektivitet och möjligheterna att via ekonomisk-politiska medel påverka denna effektivitet.

Ekon. lic. Ernst Jonsson:

Statliga styrmekanismer visavi kommunernas investeringar

Projektet är en fortsättning på en tidigare avhandling, »Kommunernas finanspolitik — mål och medel», som behandlar frågan om kommunernas intresse och möjligheter att medverka i en av staten ledd konjunkturpolitik. I den fortsatta studien fördjupas analysen på följande område: »Vilka möjligheter har staten att styra kommunerna att konjunkturvariera sina investeringar?» Tyngdpunkten i studien ligger på en statistisk urvalsundersökning av 128 primärkommuners och 12 sekundärkommuners (landstings) investeringsbeteende under perioden 1952—1965. Ett huvudsyfte med undersökningen är att söka få en uppfattning om vissa marginella benägenheter hos olika typer av kommuner. Reaktionen på olika former av statlig styr-

ning kommer bl. a. att studeras. Undersökningens resultat läggs därefter till grund för konstruktionen av styrmekanismer. Den statistiska undersökningen påbörjades i juni 1966. Projektet bedrivs i samarbete med Finanspolitiska forskningsinstitutet. Det är avsett att leda fram till en doktorsavhandling.

Docent Leif Lewin:

Den svenska valmanskåren 1866—1968

Projektet »Den svenska valmanskåren 1866—1968» syftar till att analysera det politiska systemets förändring vid ekonomisk tillväxt, närmare bestämt i hur hög grad man kan förklara röstningen vid valen — och förskjutningarna i partiernas styrkeförhållanden — med samhällsförändringar av ekonomisk och social natur. Intresset kommer särskilt att koncentreras på den kraftiga, av den ekonomiska tillväxten betingade förskjutningen i yrkesstrukturen under de senaste 100 åren.

Vill man i en enda term fånga den svenska valmanskårens utveckling 1866—1968, kan man använda begreppet *mobilisering*. Under det att bara någon enstaka procent av Sveriges vuxna befolkning gick till valurnorna 1866, röstar under 1960-talet 80 å 85 procent. Medan valen tidigare var förbehållna den sociala eliten, deltar nu även folkets breda lager.

Ett annat särdrag i utvecklingen gäller *politiseringen* av valen. I början av perioden röstade man inte på program utan på personer, och några organiserade meningsmotsättningar framträdde inte. I och med partiväsandets uppkomst började valen att politiseras; de förvandlades till strid mellan olika politiska program.

Vid studiet av partiernas *rekrytering* av väljare från olika sociala strata undersöks särskilt i vad mån partierna fått nya »kärntrupper». Exempel på sådant är högerpartiets omvandling från »godsägarhöger» till »industrihöger», utvecklingen från »bondeförbund» till »centerparti» och analysen av den nya medelklassen som marginalväljare mellan olika partier i dagens Sverige.

Det kan särskilt nämnas, att en allmän inventering företas av en stor mängd valstatistik och befolkningsstatistik, som kommer att göras lättillgänglig för framtida forskning. Avancerade statistiska metoder och databehandling i full skala används för bearbetningen.

Preceptor Olof Ruin:

Det svenska partiväsandets struktur och funktionssätt

Projektet, som ännu befinner sig i ett förberedande stadium, är avsett att belysa hur det svenska partiväsendet i dess struktur och funktionssätt anpassar sig till ett ständigt föränderligt samhälle. Sammanlagt rör det sig om fem delprojekt.

Det första avser att belysa hur partierna under den gångna tioårsperioden förhållit sig — i sin strävan att maximera sitt röstetal — visavi olika grupper i samhället, såsom arbetare, tjänstemän, jordbrukare, pensionärer, ungdomar, glesbygdsbefolkning, storstadsbor etc. Det andra delprojektet, som nära ansluter sig till det första, begränsar sig till 1968 års valrörelse. Avsikten är att försöka fixera och kartlägga de strategier, som partierna väljer inför detta politiskt synnerligen centrala val.

Det tredje delprojektet berör partiernas relationer till varandra: I vilken

2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1968. 8 saml. Nr 42*

utsträckning och med vilka medel har partierna förmått uppnå samförstånds lösningar på olika områden, i vilken omfattning har enskilda partier — det gäller framför allt folkpartiet och centerpartiet — förmått samordna och integrera sin verksamhet?

I det fjärde delprojektet lägges tyngdpunkten på partierna som system i sig. Det som skall studeras är inflytandedistributionen inom partierna, mellan olika kategorier av personer i ledande ställning, mellan central och lokal nivå inom partierna samt mellan olika horisontellt ställda organisationer. Det femte delprojektet slutligen, som ännu så länge inte är närmare specificerat, avser att ur olika synpunkter analysera väljarnas syn på vårt partiväsende.

Projektet i sin helhet ledes av en styrelse med representanter för samtliga statsvetenskapliga institutioner i landet under ordförandeskap av preceptor Olof Ruin, Stockholms universitet.

Docent Karl E. Birnbaum:

Central European Project

Det centraleuropeiska projektet planerades ursprungligen som en studie av officiella hotuppfattningar i sex kontinentaleuropeiska länder på ömse sidor av den öst-västliga skiljelinjen. Analysen skulle baseras på vissa arbetspapper av en rad utrikespolitiska experter i de nämnda länderna samt på en självständig genomgång av primärmaterialet. Syftet med studien har i sista hand varit att öka vår kunskap om förutsättningarna för militär stabilitet och en fredlig politisk evolution i Centraleuropa.

Såväl den inkomna arbetspapperens karaktär som den sedan 1966 timade politiska utvecklingen i Mellaneuropa har lett till en viss förändring i forskningsprojektets uppläggning. Tyngdpunkten i studien kommer sålunda inte att ligga på granskningen av hotperceptionerna utan på en analys av den efter 1963 inträdda avspänningen i Europa och dess utvecklingsmöjligheter. I centrum för undersökningen står numera frågan hur öst-väst relationerna i Europa skall kunna utvecklas i riktning mot större militär stabilitet och en lösning av de politiska tvistefrågora.

Professor Bertil Näslund:

Några företagsekonomiska problem i samband med ekonomisk tillväxt

Storleksfördelningen av företag bildas genom en process, där företag skapas, växer, eventuellt minskar i storlek och ibland går i konkurs. Dessa processer kan studeras för stora områden bestående av många länder, för ett enskilt land eller en enda bransch inom ett land.

Projektets syfte är 1) att kartlägga de metoder som tidigare använts för att studera storleksfördelningar av företag och utarbeta nya metoder för att utföra dylika studier, 2) att utföra en jämförelse mellan storleksfördelningen av företag i USA, Västeuropa, Skandinavien och speciellt Sverige samt att försöka förklara hur dessa fördelningar uppkommit med användande av metoder som framkommit under punkt 1, samt 3) att med utgångspunkt från arbetet under punkterna 1 och 2 närmare analysera en svensk industribransch. Därvid skall historiska data användas för att bedöma sannolikheten för tillväxt i olika storleksklasser. En modell skall uppställas i syfte att kunna förutsäga den framtida storleksfördelningen bl. a. med utgångs-

punkt från det tidigare utvecklingsförloppet. Dylika modeller kan vara av värde t. ex. i samband med framtida långtidsutredningar.

I anslutning till dessa huvudavsnitt skall nya metoder utarbetas för att utföra dynamiska ekonomiska analyser både vad beträffar de ovan beskrivna strukturproblemen och vad beträffar ekonomisk tillväxt i allmänhet.

Docent Jan Odhnoff:

Studier av prissättningsprocesser

Detta projekt är av grundforskningskaraktär och inriktat på att i ett relativt formaliserat språk beskriva de principiella avgöranden, som ligger bakom några svenska storföretags sätt att organisera och genomföra prissättningen av produkter i mer eller mindre sammanhängande sortiment.

Det formaliserade språket anses motiverat dels ur teoretisk synpunkt, dels ur hypotesprövningssynpunkt. Den teoretiska delen av arbetet utförs av Jan Odhnoff, som innehar en forskartjänst vid Statens råd för samhällsforskning. Utgångspunkten är att integrera i den klassiska pristeoriens ram idéer utvecklade under senare år av sociologiskt skolade ekonomer.

Utgående från en preliminär sådan ram har forskningsassistent Hans Näslund och Odhnoff gjort en första empirisk studie av fem företag. Ur denna har en beskrivning skapats, som ligger till grund för det fortsatta empiriska arbetet, som huvudsakligen är inriktat på hypotesprövningar. Hypoteserna rör var i organisationen och när hänsyn tas till olika förändringar initierade av t. ex. kostnadsförändringar, nya produkter eller förändringar på marknadssidan. En väsentlig grupp av frågor vill ha svar på hur snabbt anpassningen till sådana förändringar kan ske och sker. Detta är ett centralt problem, om man vill ge en mer ingående bild av hur marknadshushållningen fungerar.

Underlaget till hypotesbildningen skapas ur företagets externa material, medan själva prövningen sker genom intervjuer i resp. företag.

Civilekonom Nils-Erik Norén:

Beslutsmodeller och lönsamhetskriterier vid gruvdrift och malmbehandling

Inom gruvindustrin ställs man ofta inför val mellan handlingsalternativ med olika stora malmförluster (spill). I dessa och liknande valsituationer och vid det direkta valet av produktionskapacitet i en gruva påverkas dennas livslängd. Gruvans livslängd påverkas vidare av sådana faktorer som brytvårdhetsgräns, brytnings- och malmbehandlingsteknik, antalet gruvor inom företagets intressesfär, företagets storlek och ställning på malmmarknaden etc. Det finns också ofta ett ömsesidigt beroende mellan dessa faktorer.

Då en malmfyndighet skall exploateras, krävs ofta mycket stora investeringar. Dessa blir större ju snabbare malmen bryts (högre kapacitet krävs), samtidigt som gruvans livslängd sjunker genom en snabbare brytning. En väsentlig del av investeringarna sker i det samhälle, som växer upp vid gruvan och som för sin existens kan vara beroende av att gruvdriften fortsätter. De beslut, som påverkar gruvans livslängd, är därför av synnerligen stor betydelse.

Forskningsprojektets syfte är att konstruera och kritiskt granska beslutsmodeller, som kan hjälpa företagen att nå bästa möjliga beslut i de ovan

diskuterade frågorna. Avsikten är också att söka vidare användningsområden för de framtagna modellerna.

Ekon. lic. Bengt Stymne:

Organizational structure and organizational strain

Projektet ingår som en del i ett större forskningsprogram. Beskrivningen nedan berör några viktiga tankegångar i detta program. Frågan om stora företags och andra liknande organisations effektivitet är ett viktigt problem för samhället, som organisationsforskningen behandlar. Bristande effektivitet kan enligt det synsätt som tillämpas i studien ha två huvudorsaker. Det ena är att organisationen kan vara dåligt anpassad till sin miljö, dvs. samhället har helt enkelt ingen användning av dess tjänster. Den andra är att organisationen, oavsett vilka tjänster den gör samhället, kan vara dåligt samordnad, dåligt planerad eller på annat sätt dåligt utnyttja de mänskliga och andra resurser den har till sitt förfogande. Dessa två typer av effektivitet kan kallas *yttre* och *inre* effektivitet. Det aktuella projektet behandlar främst den inre effektiviteten.

Den här studien behandlar en process som i många sammanhang visat sig vara av avgörande betydelse för en organisations effektivitet, nämligen kommunikationen mellan olika enheter. Det diagnostiska instrument — funktionsindikatorn — som vi i detta sammanhang söker utveckla är friktionsnivå eller graden av störningar och samarbetssvårigheter mellan olika avdelningar. Denna indikator har visat sig mycket utslagsgivande i en rad, främst amerikanska, studier.

Data om kommunikationssystemets utseende och funktion har insamlats i ett sjukhus, en branschorganisation och två arbetsgivareorganisationer. Anslaget avser bearbetning av dessa data.

Professor Eric Rhenman:

Innovationer i svenska personalavdelningar

Utveckling och förändring åstadkommes i vårt samhälle i stor utsträckning inom och genom företag och andra organisationer. För företagsledningen är kraven på anpassning av företaget till yttre miljöförändringar samtidigt en av de viktigaste frågorna. Forskning i syfte att förklara företags och andra organisationers förmåga att utvecklas och åstadkomma innovationer är därför mycket viktig.

I denna studie mäts antalet personaladministrativa innovationer. Detta är ett ganska tacksamt område, eftersom de enhetliga förhållandena på den svenska arbetsmarknaden gör det ovanligt lätt att jämföra företagen just på det personaladministrativa området. Vi hoppas dock att forskningsresultaten åtminstone i viss omfattning skall vara överförbara till andra slag av innovationer, t. ex. företagens produktutveckling.

Innovationer används här i en mycket vid bemärkelse omfattande såväl imitationer som egentligt nyskapande. I en första studie, som omfattat 30 företag, har vissa resultat uppnåtts som skall ytterligare prövas i en större studie som pågår. Särskilt intressant är att innovationerna är ojämnt fördelade i tiden. I praktiskt taget alla företag kan vissa år »innovationstoppar» identifieras. Dessa tycks i sin tur vara beroende av kritiska miljöförändringar, ofta på ett helt annat område än det personaladministrativa, inträffade ett par år tidigare.

Professor Eric Rhenman:

Flexibiliteten hos produktionssystem för ett flertal systematiska och stokastiska variationer (Flexibiliteten hos en sjukhusklinik)

Sjukvården och dess olika enheter kan ses som en typ av produktionssystem. Ett av dess mest intressanta egenskaper är att den är utsatt för ett flertal variationer och störningar (patienttillströmningen, utredningsbehovet hos patienter, behandlingsförloppet, konsultationsbehov från andra kliniker, jourfall etc.). Sjukhuset är också intressant genom att det utnyttjar metoder att åstadkomma flexibilitet som endast i begränsad utsträckning står till förfogande i andra organisationer. Liksom i industriföretag överdimensioneras produktionssystem och komponenter, köer utanför och innanför produktionssystemet utnyttjas etc. för att utjämna belastning, övertid utnyttjas etc. Dessutom förekommer det emellertid i sjukhus att t. ex. behandlingsmetoder och kvalitet varierar beroende på belastningen.

Syftet med undersökningen är att till dessa sjukhusets speciella förhållanden anpassa de metoder för beskrivning och simulering som utvecklats inom produktionsteorin. Innan undersökningen avslutas, är det också avsikten att söka utforma vissa enkla »tumregler» för hur man kan söka efter ett produktionssystem (en uppbyggnad av kliniken), där den önskvärda flexibiliteten (förmågan att motstå variationer och störningar) uppnås med så låg kostnad som möjligt.

Professor Herman Wold:

Statistisk analys av undervisningseffektivitet och studietider

Som ett resultat av bl. a. förslag från 1946 års universitetsberedning och för att övervaka efterlevnaden av 1953 års examensstadga tillkom år 1956 de s. k. examensdeklarationerna. Dessa avlämnas av alla som avlägger grundexamen inom de filosofiska fakulteterna. De studerande skall uppge arten och omfattningen av alla studier och studieavbrott från inskrivningen fram till examenstillfället.

På grundval av dessa uppgifter har statistiska centralbyrån (SCB) beräknat nettostudietiden (total studietid från inskrivningen till examen med avdrag för olika studieavbrott) för varje examinerad. Genom att dividera med antalet akademiska betyg har genomsnittliga nettostudietiden per betyg erhållits för varje studerande. Genom att varje studerande läst minst två ämnen och på grund av att de studerande är fördelade på ett mycket stort antal ämneskombinationer, har hittills endast redovisats studietiderna för några stora ämnesgrupper (ungefär motsvarande de nuvarande fakultetssektionerna). De redovisade studietiderna har dock klart visat att avsevärda skillnader föreligger mellan olika ämnesgrupper samt att de olika ämnesgrupperna uppvisat väsentliga skillnader i fråga om studietidernas utveckling fr. o. m. 1956.

Bristen på uppgifter om studietider i de enskilda ämnena medförde bl. a. att 1955 års universitetsutredning föreslog att uppgifter härom skulle insamlas. Fr. o. m. 1963/64 skall varje studerande i samband med tentamen avlämna en s. k. tentamensdeklaration. På denna skall anges hur studietiden använts alltifrån studiernas början i det aktuella ämnet. På grundval av dessa uppgifter har nettostudietiderna i de enskilda ämnena och för varje läroanstalt kunnat beräknas.

Som nämnts ovan har examensdeklarationerna endast använts för att skatta studietiderna inom några stora ämnesgrupper. Tillgången på data-

maskiner öppnar möjligheter att pröva en intensivare bearbetningsmetod, varigenom studietider i enskilda ämnen skulle kunna skattas enligt principer som överensstämmer med NILES-metoderna. Den metod som används medger att hänsyn bl. a. tages till den enskilda studentens studiekapacitet.

Preceptor Tore Dalenius:

Fel i undersökningar

Bakgrund. Den metodologiska utvecklingen i anslutning till det slags statistiska undersökningar, som det vanligen är frågan om på det samhälls- vetenskapliga området (den officiella statistikens undersökningar kan tjäna som exempel) har i huvudsak följt två huvudlinjer.

Den tidigare forskningen (fram till ungefär 1955) inriktade sig nästan uteslutande på att identifiera och studera *specifika felkällor*. Således har sedan 1930-talet stora forskningsresurser satsats på att utveckla metoder för att mäta och kontrollera storleken av samplingsfelet, det fel som uppstår därför att endast ett stickprov av undersökningens population studeras.

De individuella mätningarna är en annan felkälla, som studerats enligt denna huvudlinje. Vidare har man, som en särskild felkälla, studerat specifikationerna av vad som skall vara relevant statistik.

Under det senaste decenniet har tyngdpunkten alltmer förskjutits mot en annan huvudlinje, ansatsen med »*survey modeller*», som har till syfte att integrerat behandla de olika felkällorna. Av särskilt intresse är här den survey-modell, som man utarbetat vid U.S. Bureau of the Census.

Flera orsaker har bidragit till denna förskjutning i forskningsansatsen, från att isolerat studera enskilda felkällor till att studera deras effekt på det totala felet genom att implicit identifiera dem i en survey-modell. En viktig anledning är den, att ansatsen med specifika felkällor inte kan ge den information om felens relativa betydelse och deras samspel, som är en förutsättning för att man effektivt skall kunna allokera de resurser, som finns för att kontrollera komponenterna, som ingår i det totala undersökningsfelet.

Projektets syfte. Syftet med projektet »Fel i undersökningar» är att studera olika felkällor och deras roll för undersökningens totala fel. Ett i dag avlägset mål är att utarbeta ett system för att mäta och kontrollera undersökningens totala fel. Som ett led i förverkligandet härav har tre delsyften med projektet specificerats, nämligen A) Syntes av den teoretiska och metodologiska utvecklingen till dags dato; B) Utveckling av ny teori och nya metoder; C) Utarbetande av anvisningar för praktisk tillämpning av forskningsresultaten.

Professor Carl-Erik Quensel:

Demografiska kohortstudier

Detta projekt avser att studera hur giftermålsfrekvens, familjestorlek m. m. varierar med vissa individuella data. Studier över familjestorleken har tidigare skett i Sverige i samband med folkräkningar. Vidare har Sven Moberg studerat familjestorlek för personer med studentexamen.

Sådana frågeställningar kan näppeligen besvaras annat än genom kohortstudier, där vissa årgångar utväljs och personerna följs under de familjebildande åldersåren. För ändamålet har utvalts tre årgångar män, födda 1924, 1925 och 1933 med begränsning till Malmöhus och Kristianstads län.

Tidigare har ett kortregister upplagts över män inskrivna som värnpliktiga i dessa län med följande data (A).

A. Födelseort, hemort, eget yrke, skolbildning, testresultat med vissa andra data ur värnpliktslängderna. — Materialet kompletteras bakåt genom att data inhämtats från födelseböckerna (B).

B. Födelseort, född i. ä. eller u. ä., faderns yrke, föräldrarnas vigselår, antal syskon. — Sedan har mantalslängder i dessa län genomgåts vid två tillfällen och komplettering sker med följande data (C).

C. Nuvarande hemort, eget yrke, civilstånd, familjedata.

Docent Walter Korpi:

Struktur och processer i svensk fackföreningsrörelse: en organisations-sociologisk undersökning av fackförbund inom LO

Huvudsyftet med detta forskningsprojekt är att undersöka den fackliga organisationen på arbetsplatsen och dess sätt att fungera i relation till medlemmar, fackförbund och företag. I ett avsnitt av projektet skall också göras en jämförelse av struktur och utveckling hos ett antal fackförbund inom LO.

Undersökningen av arbetsplatsens fackliga organisation baseras på en beskrivning av den sociala strukturen inom företaget; arbetarnas kontakter, solidaritet och konflikter med varandra, förtjänst- och kvalifikationsskillnader mellan dem samt deras beroende av och konflikter med företaget. Syftet är att studera på vilket sätt denna sociala struktur på arbetsplatsen påverkas av ortens struktur (jfr t. ex. brukssamhällen och storstäder) och produktionsprocessens teknologi (jfr t. ex. bilfabriker med löpande bandtillverkning och företag med komplicerad enstyckstillverkning).

Den fackliga organisationen på arbetsplatsen studeras med avseende på förhandlingsstyrka gentemot företaget, medlemsinflytande och medlemsaktivitet, opinionsbildningsprocesser inom organisationen och interna konflikter. Dess beroende av centrala organ inom fackförbundet undersöks. Inom fackförbundet studeras medlemmarnas maktlöshet-medinflytande samt deras inställning till förbundets åtgärder och syn på facklig-politisk samverkan.

Den fackliga organisationens betydelse för medlemmars politiska beteende behandlas i ett avsnitt av projektet. Förutsättningarna för och effekterna av arbetsplatsorganisationens politiska funktioner kartläggs. Politiska stridigheter och den politiska opinionsbildningsprocessen på arbetsplatsen studeras.

Undersökningen av den lokala organisationen på arbetsplatsen baseras på en enkätundersökning med 4 000 fackligt aktiva och fackligt passiva arbetare samt på intervjuer med ca 150 fackliga förtroendemän och företagsrepresentanter vid ett 50-tal arbetsplatser inom metall- och verkstadsindustrin.

Fil. lic. Stig Lindholm:

Undersökning av svenskt u-hjälptänkande

Undersökningens primära syfte är deskriptivt. Jag vill beskriva ett stycke verklighet, som jag i brist på bättre kallat »svenskt u-hjälptänkande». U-hjälpsfrågan har visserligen inte förts fram som något mera framträdande inslag i de skilda partiernas valprogram, förmodligen därför att partier-

na — kanske med rätta — inte väntar sig att en kraftigt ökad satsning på u-hjälp skall vara särskilt attraktiv för väljarna. Åsikter och antaganden om den svenska opinionens utseende spelar däremot en icke oväsentlig roll i den politiska debatten i ämnet. De flesta synes mena att u-hjälpsfrågan är viktig (en viktig del av vår utrikespolitik osv.), varav borde följa att det i en demokrati vore viktigt att ha kunskap om folkets inställning.

Undersökningen avser i sin nuvarande form att beskriva — med hjälp av ett nationellt sample — tre ålderskategoriers inställning, 21—22 år, 41—42 år och 61—62 år. Begränsningen till vissa ålderskategorier har gjorts av ekonomiska skäl. Bland de aspekter som skall undersökas kan nämnas: kunskap om u-land, motiv för bistånd, problemens orsaker, lösningar och lösningarnas upplevda effektivitet. Vidare uppfattning om eget engagemang i frågan samt förmåga att ta ställning till några av de många svåra och provocerande frågeställningar, som finns inom området.

Utöver undersökningens primära deskriptiva syfte vill jag vid tolkningen av data söka tillämpa dels en psykologisk, dels en sociologisk referensram för att söka ställa upp möjliga förklaringar till de beskrivna fenomenen.

Det är min förhoppning att undersökningen skall kunna utgöra ett bidrag till vår u-hjälpsdebatt, som i någon mån kan göra denna mera realistisk och faktabetonad och mindre inriktad på antaganden, hypoteser och emotionella argument.

Docent Ulf Himmelstrand:

Social och politisk förändring i afrikanska stater med särskild hänsyn till impulser för utveckling »nedifrån»

Ett dominerande tema i många skrifter om utvecklingsprocessen i de nya staterna gäller hur dessa länder övertar kulturmönster, organisationsformer och produktionsmetoder från de mera utvecklade industriländerna. Ofta tänkes de inhemska traditionerna härvid innebära »motstånd» mot de importerade nymodigheterna. Detta är ett slags penetrationsmodell: utvecklingen stimuleras av impulser, som kommer utifrån och uppifrån och som penetrerar nedåt i samhället. Det finns givetvis stort fog för ett sådant betraktelsesätt — men det innebär också stora förenklingar. Man får inte bortse från de krafter, som kan ge impulser till utveckling »underifrån», och från det förhållandet att effektiv penetration utifrån och uppifrån kräver att det finns motsvarande tendenser, som möter »nedifrån». Primärt är vi intresserade av att belysa hur det kommer sig att impulser till utveckling förblir slumrande genom att de underliggande problemen förblir oupptäckta och odefinierade av byarnas och städernas befolkning och hur det kommer sig att dessa problem på andra håll upptäcks och definieras. Detta är en av nyckelpunkterna i ekonomisk och social utveckling: utan problemmedvetande ingen problemlösande aktivitet och ingen utveckling nedifrån. Vår undersökning vill belysa hur både traditionella och utifrån övertagna kulturmönster och sociala strukturer kan hindra eller främja att en rad kritiska sociala, politiska och ekonomiska problem klart uppfattas som problem av folk i skilda samhällsskikt och skilda delkulturer. Vi försöker också belysa hur existerande eller nyskapade sociala strukturer utnyttjas i problemlösande syfte.

Fältundersökningen i fas ett är redan genomförd; 1 000 personer på den nigerianska landsbygden har intervjuats inom ramen för ett sannolikhetsurval och 1 500 personer i ett representativt urval av nigerianska städer.

Anslag har erhållits från Riksbankens jubileumsfond och Ford-stiftelsen för statistisk analys och rapportering av resultaten.

Professor Gunnar Johansson:

Datamaskinreglerad processforskning inom psykologi

Projektet avser forskning under en 3-årsperiod inom tre olika delområden av psykologi: rörelseperception, kognition och psykometri. Dessa tre delprojekt förenas av ett gemensamt behov av en datamaskinanläggning, och det sökta anslaget huvuddel gäller anskaffning av sådan apparatur. Datamaskinteknikens användning inom psykologisk forskning har sedan ett flertal år tillbaka utvecklats till att bli en mycket betydelsefull del av psykologiska institutionens i Uppsala forskningsverksamhet.

Forskningsmetodiken inom rörelseperceptionsprojektet innebär generering av projektioner av artificiella objekt med hjälp av datamaskin. Projektet är grundforskningsbetonat men med högst närliggande praktiska tillämpningar.

Kognitionsdelen av projektet berör möjligheten att med datamaskin bygga upp modeller för aspekter av människans informationsbehandling samt att jämföra dem med optimala »mekanistiska» modeller.

De psykometriska studierna syftar till att utveckla automatiserad informationsinsamling och mätsystem för psykologiska prov. Datamaskinen väntas levererad i januari 1968 och först därefter kan projektet starta.

Professor Gösta Ekman:

Undersökningar av relationen mellan å ena sidan avstånd i rum och tid, å andra sidan graden av emotionellt engagemang

I detta projekt utnyttjas de på senare tid utvecklade s.k. skalmetoderna för att mäta dels subjektivt avstånd i rum och tid, dels grad av emotionellt engagemang i händelser som tänks utspelas på olika platser eller vid olika tidpunkter. Det blir därigenom möjligt att undersöka kvantitativa relationer mellan dessa psykologiska variabler inbördes och mellan dem och de objektiva rums- och tidsavstånden.

De förarbeten som låg till grund för projektet visade bl. a. en anmärkningsvärt enkel relation i det att graden av emotionellt engagemang var omvänt proportionellt mot kvadratroten ur subjektivt *geografiskt avstånd*. Denna särskilda matematiska formulering bör f. n. betraktas som i första hand rent deskriptiv, och det är möjligt att en annan funktion är att föredra; det viktiga är att relationen har en anmärkningsvärt regelbunden form. En av uppgifterna för projektet är att mer i detalj studera denna relation.

Ett viktigt led i det pågående arbetet över detta problem består i parallella undersökningar i några europeiska länder. Hittills har i Tjeckoslovakien en undersökning genomförts, vilken helt har bekräftat de på svenskt material vunna resultaten. För närvarande pågår ett motsvarande arbete i Polen. Ett annat led i arbetet består i att studera den nämnda relationen för individuella försökspersoner och att fastställa sådana olikheter som därvid kan förekomma; ett experiment av detta slag har just slutförts och materialet är nu under bearbetning.

Frågan om *tidsavståndets* betydelse är samtidigt föremål för undersökningar. Hittills har tre experiment utförts, vilka samtliga visat en mycket regelbunden relation: graden av engagemang avtar påfallande snabbt med

tidsavståndet, och kurvorna är av ungefär samma form och läge både framåt och bakåt i tiden. För närvarande pågår en mera detaljerad analys av dessa data.

Professor Gösta Ekman:

Temporala aspekter på sensoriska processer, särskilt adaptation inom skilda sinnesområden

Projektet avser undersökningar av adaptationsprocesser på skilda sinnesområden, liksom även sådana därmed besläktade processer som temporal integration (den omständigheten att en förnimmelses intensitet växer med retningstiden upp till någon sekund) och »recovery» (återvinnandet av retningssärlighet efter en adaptationsperiod). Till grund för projektet ligger omfattande förarbeten, i vilka särskilt den temporala integrationen studerats på skilda sinnesområden.

Anslaget från Riksbankens jubileumsfond beviljades den 12 oktober 1967, och det nya arbetet har därför endast inletts. En tidigare påbörjad undersökning av den temporala integrationen av en genom elstimulation framkallad obehagsupplevelse har kunnat slutföras; en i förarbetena på flera sinnesområden konstaterad enkel logaritmisk relation för denna integration bekräftar mycket övertygande i detta arbete. Vidare pågår undersökningar över adaptation till vibrationer; en experimentserie är slutförd, och de därvid erhållna data är under bearbetning.

Laborator Marianne Frankenhaeuser:

Effekter av monoton och isolering på psykologiska och biokemiska funktioner

Projektet ingår som ett led i ett omfattande, tvärvetenskapligt stressforskningsprogram och avser experimentella undersökningar rörande effekter av monoton och isolering på dels psykisk effektivitet, dels adrenalin- och noradrenalinavsöndring.

Anslagsperioden omfattar tiden från den 1 juli 1967 till den 30 juni 1970, och arbetet befinner sig sålunda i ett inledande skede. Bland utförda förarbeten kan nämnas sammanställandet av en bibliografi över »Sensory Deprivation, Confinement, and Social Isolation» omfattande 637 referenser från perioden 1950—1967. Nedan skisseras bakgrunden till den aktuella problemställningen.

Medan den experimentella stressforskningen hittills till övervägande del ägnats effekter av olika slag av »överstimulering», t. ex. buller och tidspress, finns klara belägg för att även »understimulering», t. ex. sysslolöshet eller mycket enformigt arbete, kan ha allvarliga psykiska skadeverkningar. »Det slutna rummets problem» och det därmed sammanhängande monotoni-problemet tilldrar sig därför ökande uppmärksamhet. Intresset har ytterligare stimulerats av insikten att den tekniska utvecklingen leder till att allt fler arbetsuppgifter automatiseras samtidigt med att kraven på effektivitet och koncentration växer. Personalen vid radarstationer, på ubåtar och i rymdfarkoster är några exempel. De gemensamma dragen i över- och understimuleringens skadeverkningar kan förklaras med hjälp av den s. k. aktiveringsteorin för beteende, som gör gällande att psykisk effektivitet varierar med graden av fysiologisk aktivation: effektiviteten är optimal vid mått-

liga aktivationsnivåer och avtar successivt med både ökande och minskande aktivation (excitation — dåsighet).

Aktivationsnivån är beroende av mängden sensoriskt inflöde, rörelsefrihet och social kontakt. Dessa faktorer kommer att varieras systematiskt i experiment, där försökspersonen vistas i ett audiometerrum. (Installationsarbeten pågår för närvarande.) Avsikten är att under olika isoleringsbetingelser studera snabbhet och precision i utförandet av uppgifter av olika svårighetsgrad och att relatera prestationsmåten till bl. a. adrenalin- och noradrenalinutsöndring.

Laborator Sigvard Rubenowitz:

Personalpsykologiska och personaladministrativa återverkningar av långt driven kontorsautomation

Studien är av longitudinell natur och avser att genom fortlöpande attitydundersökningar och intervjuer avläsa personalens reaktioner inför arbetsuppgifternas anpassning till databehandling. Härvid ställs de berörda reaktioner i relation till åtgärder av personaladministrativ natur från ledningens sida och till den organisatoriska omvandlingen på olika stadier.

Berörd personal är befattningshavare inom postverkets skatteavdelning och länsstyrelsernas uppbördsavdelning och folkbokföringsavdelning. Totalt deltar 250 personer i undersökningen. Första undersökningen gjordes hösten 1965 före omställningen, andra våren 1967 under pågående omställning, och tredje är planerad till hösten 1968 efter avslutad omställning.

Hittills framkomna resultat pekar bl. a. på ett klart samband mellan negativa attityder och bristande information samt avsevärda skillnader mellan olika personalkategoriernas motstånd mot förändringarna.

Med. lic. Ingrid Gottfries och fil. lic. Sven Marke:

Personlighet och skolanpassning

Projektet avser att i en ungdomsgrupp bestående av ca 700 elever på grundskolans högstadium belysa socialisationsprocessen, varvid intresset koncentrerats på sambandet mellan följande fyra huvudområden:

Familjesituationen: En analys av relationerna mellan vissa bakgrundsdata, såsom socialgrupp, syskonförhållande, splittrade hem, moders förvärvsarbete och rollfördelningen mellan föräldrarna med hänsyn till korrigering och emotionella funktioner. Dessa data relateras i sin tur till olika mått på graden av identifikation med föräldrarna.

Personlighet: Intresset är koncentrerat till tre aspekter. För det första de personlighetsdrag, som hänger samman med normsystemet rörande könsroller (dvs. en analys av det variabelkomplex som benämns psykologisk maskulinitet-femininitet). För det andra en del av de personlighetsdrag som är av speciell betydelse vid individens samspel med andra människor, t. ex. aggressivitet, dominans-undergivenhet, självständighet-beroende. För det tredje den medicinsk-psykiatriska aspekten på personligheten, framför allt graden av somatiska, psykosomatiska och mentala besvär.

Sociala attityder: Ett väsentligt komplex i personligheten är de sociala värderingarna och attityderna. Med anknytning till vårt intresse för roll-differentieringen mellan föräldrarna, föräldraidentifikationen och psykologisk maskulinitet-femininitet analyseras individernas könsrollsuppfattning. I anknytning till diskussionen om den auktoritära personligheten studeras

individernas åsikter i uppfostringsfrågor, deras inställning till föräldrars spärhandlingar, deras benägenhet att acceptera stereotypier och fördomar etc. Försök görs även att mäta deras förmåga till psykologiska inlevelser samt deras personperception uttryckt i graden av sympati i inställningen till människor i olika köns- och åldersgrupper.

Social anpassning: Måttan på social anpassning grundar sig på data om individernas beteende i skolsituationen. En aspekt är individernas prestationsnivå, mätt genom intelligenstest och olika betygsmått. En annan aspekt är individernas förmåga att uppfylla de krav på uppförande, som skolsituationen och skolans normsystem ställer. Informationskällor är här skolarkivdata, elevernas självskattningar och lärarnas bedömningar. Efter hand kommer undersökningen att följas upp med uppgifter från olika sociala register.

Docent Ulf Kragh:

Optimering av och fältundersökning med experimentell personlighetsdiagnostisk metod (DMT-testet)

Kunskapen om den mänskliga personligheten har starkt hämmats av bristen på stringent experimentell metodik. Visserligen föreligger sedan några årtionden tillbaka ett flertal personlighetsdiagnostiska metoder, bland vilka Rorschach-testet och TAT-testet numera är välkända också vida utöver fackkretsarna, men otillräckligheterna har varit uttalade; de kan mycket allmänt sammanfattas i brister i experimentella variationsmöjligheter, i begreppsbildning och referenssystem samt i validitet.

Under de två sista decennierna har en grupp psykologer arbetat med den s. k. perceptgenetiska metoden för analys av varseblivning och personlighet, fattade som utvecklingsförlopp. Riktningen har varit att genom anknytning till såväl mera traditionella varseblivningsexperiment å ena sidan, som till psykodynamisk (psykoanalytisk) personlighetsteori å andra sidan söka förena exakt experimentation med en fördjupad personlighetsanalys. Detta gäller för personligheten både i dess normala och dess abnorma varianter. Den i föreliggande undersökning använda perceptgenetiska metoden består i upprepad korttidsvisning av särskilt konstruerade »hotfulla» bilder, varvid visningstiden successivt förlängs. Förmedvetna stadier av varseblivningsförloppet kan på så vis göras tillgängliga för observation och analys.

Det vidare syftet med undersökningen är att lämna bidrag till personlighetspsykologisk teori. Dess speciella syfte är att kartlägga jagets struktur, särskilt dess (förmedvetna) kontroll- och försvarsmekanismer. Dessa funktioner anses inom modern personlighetsforskning vara av primär betydelse för anpassningen, för kanaliseringen av behoven, för den s. k. stresstoleransen, för lösningen av olika intrapsykiska konflikter, dvs. i eminent grad centrala psykiska funktioner.

Fil. lic. Bertil Nordbeck:

Kvinnliga forskare i Sverige

Projektet har två utgångspunkter när det gäller problemställningarna. Den ena bygger på konstaterandet att det finns mycket få kvinnliga forskare och studerande på högre nivå inom universitet o. d., särskilt inom naturvetenskapliga ämnesområden. Varför? Skiljer sig de kvinnliga forskare, licentiander och doktorander som finns på något sätt från de manliga? Den andra utgångspunkten och den mer grundläggande kan koncentreras

till frågorna: Vad karakteriserar högt forskningsbegåvade personer? Vad är utmärkande för deras forskningsarbete? Studier av frågor av denna typ är av betydelse t. ex. för forskarrekyteringen och för skapandet av en adekvat forskningsmiljö. De har ju nu också aktualiserats i samband med diskussionen av utredningen »Forskarutbildning och forskarkarriär» (SOU 1966: 67).

Projektet består av några olika delundersökningar, vars genomgående temata är psykologiska synpunkter på a) Skillnader mellan kvinnliga och manliga forskare och vissa studerandekategorier; b) Skillnader mellan högt forskningsbegåvade personer och personer som bedömes ha lägre forskningsbegåvning.

Forskningsarbetets psykologi avses studeras hos licentiander och doktorander inom naturvetenskapliga ämnesområden. Frågeställningar med anknytning till följande problemområden studeras: a) Bedömning av forskningsbegåvning; b) Kritiska moment i forskningsarbetet; c) Problemvalsprocessen (t. ex. vilka faktorer inverkar på valet av forskningsuppgift); d)Handledning; e) Motivationella faktorerers inverkan på forskningsarbetet och forskarutbildning.

Undersökningen omfattar intervjuer med handledare på professorsdocentnivå samt intervjuer och experimentpsykologiska undersökningar av manliga och kvinnliga licentiander och doktorander. Denna studie är projektets huvudundersökning. Därutöver innefattar projektet några mindre undersökningar, som behandlar sådana delproblem, utveckling och utprovning av psykologiska metoder o. d. som är av betydelse för huvudundersökningen.

Docent Urban Dahllöf:

Komparativa mål- och processanalyser av skolsystem

(KOMPASS-projektet)

Vid pedagogiska institutionen vid Göteborgs universitet bedrivs sedan början av år 1967 ett projekt kallat KOMPASS, vilket betyder »Komparativa mål och processanalyser av skolsystem».

Kompass-projektets bakgrund är följande. Inom den pedagogiska forskningen har man sedan länge sysslat med frågan om effektiviteten hos olika sätt att organisera skolans arbete. En mycket omdiskuterad fråga är exempelvis vad grupperingen av eleverna betyder för undervisningen, en annan vilken roll som klassens storlek spelar. I båda fallen har både svensk och internationell forskning inte ansett sig kunna visa, att de exemplifierade faktorerna har någon nämnvärd betydelse för undervisningens resultat.

Som grund för sådana slutsatser har man i tidigare forskning så gott som uteslutande lagt erfarenheter från jämförelser mellan olika sätt att organisera undervisningen, t. ex. elevgruppering i realskoleklasser, sammanhållna klasser och negativt differentierade folkskoleklasser. Dessa grupperingar kan sägas ge en ram för undervisningen, vars resultat studeras i ett antal standardiserade kunskapsprov.

Ram 1 Resultat 1 Ram 2 Resultat 2 Ram 3 Resultat 3

De differenser i resultaten som kvarstår sedan man tagit hänsyn till de skillnader, som kan bero på elevernas allmänna studieförutsättningar och sociala bakgrund, kan då sägas vara ett utslag av den ramfaktor (i detta fall grupperingen) som man studerar.

Utgångspunkten för kompass-projektet är nu en förnyad analys av den

s. k. differentieringsfrågan och särskilt problemet om elevgrupperingens betydelse. Det nya i angreppssättet är, att man på ett systematiskt sätt tar hänsyn till undervisningens *mål* och *innehåll* inom de ramar (skolformer) som studeras.

De nya resultaten har lett till att vi på ett område, där den tidigare forskningen varit utpräglat deskriptiv — vi vet eller har åtminstone trott oss veta att ramfaktorer som elevgruppering och klasstorlek inte har någon nämnvärd effekt på resultaten i kunskapsproven, men vi har inte vetat *varför* eller *hur* sådana resultat kunnat uppkomma — har kunnat uppställa en enkel teori om samspelet mellan RAM — MÅL — INNEHÅLL och RESULTAT. Teorin synes också vara väl förenlig med slutsatser från studier av starkt individualiserad undervisning. Denna teori efterprövas och vidareutvecklas nu inom projektet dels på vissa tidigare insamlade material, dels på eleverna i det nya gymnasiala skolsystemet, varvid vissa jämförelser görs mellan på olika sätt grupperade klasser i gymnasium, fackskola och yrkesskola.

Professor Per Olof Bolding:

Konfliktlösning genom skiljedom. En juridisk och rättssociologisk undersökning

Konflikter inom organisations- och affärslivet blir i stor utsträckning behandlade av *skiljemän* — enskilda personer som genom *skiljeavtal* mellan parterna blir utrustade med kompetens att meddela definitiva avgöranden, *skiljedomar*. Skiljemännen fungerar som privatpersoner utan domareansvar. Skiljedomarna registreras icke hos någon offentlig myndighet. Skiljeförfarandet konkurrerar med den ordinära civilprocessen, men det är i många hänseenden okänt vilken innebörd och vilka följder denna konkurrens har.

Projektet »Konfliktlösning genom skiljedom» är avsett som en kombinerad sociologisk och juridisk studie, utförd i samarbete mellan danska, norska och svenska forskare. Dess syfte är tvåfaldigt. Projektet skall ge en beskrivning av de roller som skiljemännen spelar som konfliktlösare samt av de verkningar på vissa delar av samhällslivet som skiljeförfarandet utövar. Därjämte skall projektet skapa förutsättningar för en initierad diskussion av rättspolitiska spörsmål (t. ex. spörsmål om betingelserna för konkurrens mellan statliga domstolar och skiljenämnder) och av tillämpningsproblem, som uppkommer inom skiljeförfarandets ram.

Metodiskt är projektet upplagt som en kombinerad intervju- och enkätundersökning. Provintervjuer har hittills (i mitten av december 1967) utförts med ca 20 personer, som i olika egenskaper haft intensiva kontakter med skiljeförfarandet. Intervjuerna — ofta omfattande två timmar eller mera — har spelats in på band och skrivits ut (hittills drygt 500 sidor). Parallellt därmed har utarbetats utkast till enkätformulär (en femte version är för närvarande under prövning), som skall tillställas advokater, företagsjurister och andra grupper av personer som kan beräknas ha signifikanta erfarenheter att redovisa. Enkäten skall databehandlas och följas upp genom avslutande kontrollintervjuer. Det totala materialet — inkl. erfarenheter från en likartad rättssociologisk undersökning i USA — skall bilda underlag för en publikation, som skall ha till syfte dels att ge svar på kunskapsfrågor som har intresse från sociologiska och juridiska synpunk-

ter, dels att pröva sociologiska teorier och att fullfölja nya uppslag till juridiska problemlösningar.

Byrådirektör Fredrik Neumeyer:

Rätten till arbetstagarnas uppfinningar i Sverige och USA

Det specialområde, för vilket anslag erhållits under år 1967, är rätten till arbetstagares uppfinningar och dess praktiska tillämpning. De mest svår-bemästrade problemen på detta område hänför sig till en skäligen avvägning av arbetsgivarens och arbetstagarens rättigheter och skyldigheter, såsom å ena sidan arbetsgivarens s. k. dispositionsrätt till uppfinningar gjorda av anställda, och å andra sidan den skäligen ersättningen för sådana uppfinningar till den som har gjort uppfinningen. Sverige är på detta område ett pionjärland och äger genom lagen om rätten till arbetstagarnas uppfinningar av den 18 juni 1949 en enhetlig rättsreglering, som har tjänat som förebild för andra europeiska länder (bl. a. Danmark och Tyskland). Den svenska lagen av 1949 saknar emellertid en rad detaljbestämmelser, som måste utvecklas av det härför skapade rättsliga forum — statens nämnd för arbetstagares uppfinningar. De 17 år under vilka lagen tillämpats i vårt land är emellertid en kort tid, och utvecklingen av prejudikat och mera fasta principer för lagens tillämpning är ännu i sin linda.

Docent Bengt Börjeson:

Genomförande av ett rättssociologiskt och kriminologiskt behandlingsforskningsprogram

I. *Type of Treatment in Relation to Type of Offender*: Projektet under denna rubrik består av en teoretisk granskning av en central problematik inom den kriminologiska behandlingsforskningen: val av påföljd med hänsyn till klientens person.

Grundtemat i delprojektet är följande: det randomiserade experimentet bygger implicit på förutsättningen att man vill finna en strategi som maximerar utfallet för individerna i något speciellt avseende (för kriminologins vidkommande oftast »återanpassning» i någon mening, eller frånvaro av återfall i kriminalitet). Den rättsliga beslutsprocessen inkl. administreringen av behandlingen av den kriminelle individen bygger emellertid endast till viss del på denna utgångspunkt, vilket medför definitiva begränsningar av möjligheterna för en konventionell behandlingsforskning för kriminologins del; beteckningen »konventionell» avser i detta sammanhang den metodik för behandlingsforskningen som etablerats inom andra samhällsvetenskapliga discipliner.

II. Effekten av group-counselling vid en anstalt för unga lagöverträdare: Den teoretiska utgångspunkten för undersökningen har bestått i ett relativt stort antal undersökningar av effekten av gruppsamtal vid olika anstalter främst för unga lagöverträdare; resultaten har dels utmärkts av att de givit obetydliga eller inga utslag och dels av svårtydbarhet och oenhetlighet. En relativt genomgående tendens har emellertid varit att gruppsamtalen påverkar »anstaltsklimatet» så, att färre irritationsmoment i form av konflikter mellan intagna och personal resp. mellan grupper av intagna inträffar: gruppsamtalen har en verifierad passiviserande men ej terapeutisk effekt.

III. Miljöterapi vid en liten behandlingsinstitution:

I en rapport har Ulla von Bahr och Bengt Börjeson formulerat ett antal nya principer för behandlingsforskningen utifrån en ambition att via forskningen *styra behandlingen* och ej enbart att *utvärdera behandlings effekter*. Rapporten med ovanstående rubricering har utmynnat i en undersökningsplan, där syftet är att under hart när laboratoriemässiga former testa metodiken för denna modell av behandlingsforskningen genom att institutionen skulle vara mycket liten och under förhållanden som kunde antas maximera forskningens styrningseffekter (nära samarbete forskare/behandlingspersonal).

IV. En undersökning av den rättsliga beslutsprocessen sedd ur beteendevetenskaplig synvinkel:

Jurister och rättsvetenskapsmän beskriver ofta de psykologiska processerna vid domstolens beslutsfattande som en motsättning mellan medvetet och omedvetet eller mellan rationellt och intuitivt. Man underförstår då att det goda domslutet bör bygga på rationella överväganden, samtidigt som de irrationella bevekelsegrunderna uppfattas som oundvikliga och invarianta komponenter i beslutsfattandet.

Vi vill försöka hitta en utväg ur detta dilemma. Därvid utgår vi från två antaganden: för det första att domaren i varje mål bearbetar materialet både på det medvetna och det omedvetna planet och för det andra att en avvägning av den medvetna och den intuitiva bedömningen är möjlig och formaliserbar. Konsekvensen av dessa antaganden blir att man bör kunna beskriva psykologiska beslutsmodeller, som kan ge riktlinjer för en optimal fördelning av den medvetna granskningen och den intuitiva bedömningen av materialet. För att kunna göra detta samlas empiriska data om domarens verkliga tillvägagångssätt vid det psykologiska beslutsfattandet.

V. Domstolens övervägande vid vårdnadstvister i samband med mål om äktenskapsskillnad:

Den ledande principen vid domstolens beslutsfattande har varit att i första hand tillgodose barnens intressen. Några regler för hur detta skall ske förekommer inte såvitt inte räknas tillvägagångssättet vid infordran av utlåtande från barnavårdsnämnd och ev. sakkunnig. Vi vill undersöka hur domstolen går till väga vid tillämpandet av huvudkriteriet i tvistiga vårdnadsmål, nämligen: tillgodoseende av barnets bästa.

Del I av undersökningen blir en redogörelse för gällande rätt, dvs. det regelsystem som för närvarande tillämpas vid domstolens övervägande i samband med vårdnadstvister. Vi skall vidare vidta en omfattande granskning av sakunderlaget, förarbetena och motivbakgrunden till gällande rätt.

I del II av studien kommer vi i huvudsak att granska den rättsliga beslutsprocessens konsekvenser. Ett av våra huvudmål är att få klarhet i konsekvensernas omfattning och belysa den ev. skada som nuvarande sätt att handlägga vårdnadstvister kan ge upphov till.

Professor Knut Sveri:

Utlänningars brottslighet

Den stora invandring, som har skett till Sverige efter andra världskriget, representerar något nytt i svenskt samhällsliv. Erfarenheter från andra länder, bl. a. USA, ger vid handen att en kraftig invandring kan medföra betydande sociala problem. Det föreliggande projektet syftar till att studera ett av dessa problem, nämligen invandringens betydelse för den svenska brottsligheten. En icke ovanlig uppfattning är, att utlänningars brottslighet över-

stiger den inhemska befolkningens. Om detta är riktigt, föreligger här ett problem, som fordrar speciell uppmärksamhet från samhällets sida. Om påståendet är felaktigt, är det viktigt att hos den inhemska befolkningen söka korrigera den rådande missuppfattningen. Hittills utförda undersökningar tycks visa, att brottsbilden för de olika utlänningsgrupperna varierar i frekvens för olika brottstyper, men att totalfrekvensen är lägre än för den inhemska befolkningen.

Undersökningens uppgift är, att med hjälp av ett betydligt större utlänningsmaterial än vad som hittills har utnyttjats närmare studera det här anförda problemet. Detta sker genom att följa upp registervägen ungefär 5 000 utlännningar, som flyttade in i riket under åren 1947—1950.

Undersökningen kommer även att på motsvarande sätt följa upp dessa utlänningsbarn i syfte att testa det i sociologisk litteratur förekommande påståendet att utlänningsbarn har en särskilt hög brottsbenägenhet.

Ur teoretisk synvinkel bygger undersökningen på den sociologiska hypotesen, att existerande skillnader i brottsfrekvens mellan svenskar och utlännningar samt mellan svenska och utländska barn beror på konflikter mellan olika kulturmiljöer.

Professorerna Sven-Erik Lindell och Gunnar Lindgren samt forskningsläkare Nils H. Sternby:

Epidemiologiska studier av hjärt-, kärl- och lungsjukdomar i Malmö med kliniskt-fysiologiska, socialmedicinska och patologiskt-anatomiska undersökningsmetoder

Åderförkalkning, speciellt i hjärtats och hjärnans pulsådor, spelar en betydande roll ur medicinsk och nationalekonomisk synpunkt. Detsamma gäller kroniskt obstruktiva lungsjukdomar av typen kronisk bronchit och emfysem. Världshälsoorganisationen (WHO) har bedömt dessa sjukdomstillstånd så betydelsefulla, att man startat ett internationellt samarbetsprojekt i syfte att kartlägga förekomsten av dem. I detta projekt deltar för Sveriges del Malmö. Det som ger projektet dess särprägel är, förutom den internationella karaktären, att man koncentrerar sig på att bygga upp en säker grund, nämligen en enhetlig förstklassig patologisk-anatomisk undersöknings- och bedömningssteknik.

De patologisk-anatomiska undersökningsresultaten kan användas på två sätt, nämligen dels till en jämförelse mellan olika länder med avseende på förekomst av ovannämnda sjukdomar, vilket möjligen kan peka ut faktorer av betydelse för uppkomsten, dels till att förbättra den kliniska diagnostiken av hjärt-, kärl- och lungsjukdomar. En förutsättning för att dessa sjukdomar skall kunna behandlas med gott resultat torde vara att diagnosen ställs tidigt, helst så att man kan angripa predisponerande faktorer. Den planerade undersökningen erbjuder unika möjligheter att förbättra diagnostiken genom korrelation mellan patologisk-anatomisk och klinisk undersökning. Den kommer att omfatta individer ur olika åldrar utvalda med hjälp av folkbokföringen så att de undersökta kommer att representera befolkningen i Malmö. Härigenom uppnås en kartläggning av sjukdomsfrekvensen i hjärt-, kärl- och lungsjukdomar hos personer i olika åldrar, vilket har stor betydelse för den framtida planeringen av sjukvården.

Professor Stig Sjölin och underläkare Gösta Samuelson:

Nutritionsundersökning av barn i Västerbottens län

Avsikten med undersökningen är att kartlägga kostvanor och hälsotillstånd hos barn i Västerbottens län samt att på längre sikt med ledning av de erhållna resultaten söka påverka födoämneskonsumtionen i en för den enskildes hälsa gynnsam riktning.

Totalt har under hösten 1967 1 400 flickor och pojkar i åldrarna 4, 8 och 13 år undersökts. Barnen har utvalts slumpvis inom tre områden med olika social struktur: Umeå stad, Lycksele landskommun och Åsele kommun samt fjällkommunerna Vilhelmina och Dorotea.

För att kartlägga huruvida dessa barn får en ur näringssynpunkt tillfredsställande kost, har kostintervjuer utförts med barnen och deras mödrar, som därvid fått lämna uppgifter om barnens födoämnesintag under de närmast föregående 24 timmarna. Intervjuresultaten kommer att överföras från födoämneskonsumtion till konsumtion av kalorier, äggvita, fett, kolhydrater, järn, kalk och vitaminer. Bearbetningen skall utföras i samarbete med statens institut för folkhälsan och avser att i första hand bilda underlag för en jämförelse mellan dessa barns intag av olika näringsämnen och vedertagna behovsnormer. Vidare kommer undersökningsresultaten att ge möjligheter till en jämförelse mellan flickor och pojkar, mellan områden med olika samhällsstruktur samt mellan familjer i olika inkomstgrupper. Försök har också gjorts att genom intervjuteknik klarlägga vissa faktorer som kan tänkas påverka barnens kostvanor.

I syfte att mer i detalj studera näringsintaget för en grupp skolbarn samt för att få en uppfattning om skolmåltidernas näringsinnehåll har för 100 barn en dubbelportion av en skolmåltid tillvaratagits för näringsvärdesanalys. Genom att denna måltid ingått i 24-timmarskonsumtionen har också en kontroll av barnens intervjuuppgifter erhållits.

Parallellt med kostundersökningen har en hälsokontroll av samtliga barn genomförts. Denna har omfattat en allmän läkarundersökning, en tandundersökning för registrering av kariesfrekvens och förekomst av tandköttinflammation samt en blodundersökning för att utvärdera frekvensen av blodbrist. Avsikten med denna del av studien har varit att undersöka om barnens kostvanor märkbart påverkat deras hälsotillstånd.

Civilingenjör Birger Ros och med. lic. Lennart Angervo:

Forskning rörande metoder för provning och egenskapsdeklaration av tekniska hjälpmedel åt handikappade

Ett förberedande forskningsprogram håller för närvarande på att genomföras för att undersöka principerna för egenskapsdeklaration av hjälpmedel åt handikappade.

Hos handikapp-populationen kan ingen sådan normal distribution av antropometriska och fysiologiska data antagas och statistiken är knapphändig. Det finns många slags handikapp, vilket orsakar många variationer i den kroppsliga funktionen. Förlorad eller saknad funktion åstadkommer dessutom ofta många psykisk-sociala komplikationer, vilket gör egenskapsdeklarationen ytterst svår.

Det är därför mycket viktigt i värderingen av tekniska hjälpmedel att betrakta den handikappade och hjälpmedlet såväl i kombination som separat. Hjälpmedlet bör genomgå laboratorietest för tillförlitlighet, säkerhet m. m.

De handikappades behov och funktionella kapacitet bör också fastställas. Vidare bör sådana faktorer i människa—hjälpmedel-systemet undersökas som är nödvändiga för att möjliggöra att de psykologiska, sociala och fysiologiska aspekterna beaktas vid värderingen av hjälpmedlet.

Med lic. Fredrik Fränkel och fil. lic. Rikard Palmér:

Psykiskt utvecklingshämmande ungdomars yrkes- och samhällsanpassning

Ett forskningsprojekt med ovannämnda titel har sedan drygt ett år tillbaka bearbetats inom FUB:s Stiftelse ALA i Uppsala. Den allmänna ramen för projektet har utformats genom överläggningar i en av stiftelsen engagerad forskningsrådgivargrupp med representanter för skilda medicinska och beteendevetenskapliga discipliner. Ledningen har i övrigt anförtrots åt med. lic. Fredrik Fränkel och fil. lic. Rikard Palmér.

Forskningsprojektet genomförs i nära anslutning till den verksamhet, som bedrivs vid stiftelsens skyddade verkstad med tillhörande inackorderingshem i Uppsala. Det har uppdelats på flera delprojekt, varav Riksbankens jubileumsfond lämnat anslag till följande: 1. Funktionsdiagnostiska och psykometriska undersökningar. a) Sambandet mellan motoriska färdigheter och arbetskapacitet hos mentalt retarderade; b) De psykiskt utvecklingshämmandes verbala förmåga med hänsyn till de krav som en arbets-situation ställer i verbalt hänseende; c) Utarbetande av prov i samhällskunskap och samhällsorientering. 2. Inlärningspsykologiska och utbildningsmetodiska undersökningar. a) Analys av utbildningsprogram och instruktionsmetodik. 3. Tekniskt-psykologiska undersökningar. 4. Attitydstudier av omgivnings- och föräldrareaktioner.

De funktionsdiagnostiska och psykometriska undersökningarna syftar främst till att utveckla nya diagnostiska och personlighetsbeskrivande metoder, utformade med särskild hänsyn till karakteristiska egenskaper hos psykiskt utvecklingshämmande ungdomar. De inlärningspsykologiska och utbildningsmetodiska undersökningarna har från den första planeringen av projektet ansetts höra till de mest centrala och angelägna uppgifterna. Så kommer att bli fallet i än högre grad, om nu aktuella planer att ombilda den skyddade verkstaden till ett arbetsträningsinstitut fullföljes. De tekniskt-psykologiska undersökningarna avser främst att analysera utformningen av verktyg och maskiner såsom viktiga betingelser för gynnsamma träningsresultat. Attitydstudierna slutligen skall ge angelägna kunskaper om det sociala fält, i vilket ungdomarna befinner sig och som i väsentlig grad påverkar och betingar deras beteende.

Professor Lars-M. Gunne:

Narkomanistudier

a) Behandling och kontroll av morfinism samt b) Epidemiologiska fältstudier av narkotikamissbrukets utbredning

Metadon-behandlingen vid kronisk morfinism enligt Dole-Nyswander innebär att försök att komma till rätta med de stora olägenheter som vidlåder den legala förskrivningen av narkotika till narkomaner. Inga recept eller preparat utlämnas till patienten för självadministration. Inga injektioner kommer till användning. Patienten får varje dos utlämnad från apotek, och metadonet får intagas vid disken under apotekarens överinseende. För att utesluta missbruk av nya droger får patienten regelbundet lämna urinprov

som analyseras kemiskt på förekomsten av narkotika. Behandlingen som tidigare givit mycket uppmärksammade och goda resultat i New York synes framgångsrikt kunna användas även i vårt land. För närvarande behandlas 10 patienter med den nya metoden. Majoriteten av Stockholms morfinister har ännu icke kunnat motiveras för behandlingsmetoden, emedan de erhåller stora doser legal narkotika. (Underhandlingar har upptagits angående dessa patienter beträffande tidpunkten för den s. k. liberala narkotikaforskrivningens avveckling.)

En ny snabb laboratorie-screening har införts vid narkotika-analyserna, som appliceras dels för ovannämnda kontroll av metadon-behandlade patienter, dels för epidemiologiska kartläggningsundersökningar av narkotikans förekomst på anstalter och skolor. Narkotikan absorberas ur urinprovet på ett jonbytpapper, vilket efter torkning insänds för analys vid laboratoriet. Dessa jonbytpapper, som kan sändas i vanligt brev till laboratoriet, möjliggör narkotikaanalyser oberoende av patientens vistelseort, och då papperen kan förvaras länge utan att narkotikainnehållet förändras, har fältundersökningar i större skala vid skolor och fängelser möjliggjorts genom denna metod. (Enda hindret för analyser i full skala har varit leveranssvårigheter hos den amerikanske tillverkaren av jonbytpapper. Dessa svårigheter beräknas dock inom kort vara överståndna.)

Docenterna Börje Löfstedt, Ove Wilson och Per-Olof Åstrand:

Klimatfysiologiska frågor

Vid institutionen för hygien i Lund har sedan åtta år bedrivits forskning över inverkan av utomhus- och framför allt inomhusklimatet på människans fysiologiska reaktioner, hälsotillstånd, fysiska och mentala prestationsförmåga och trivsel. Detta arbete har resulterat i att klimatbelastningskriterier och toleransgränser för höga temperaturer och luftfuktighet m. m. har kunnat fastställas för en svensk population.

Inom det internationella biologiska programmet, IBP, har den s. k. Human Adaptability-gruppen, HA-gruppen, arbetat för att få fram gemensamma bedömningsnormer och mätmetoder för bl. a. värmetolerans. I detta arbete har ingått också experimentella jämförande studier av olika mätförfaranden. Inom gruppen har man nu nått fram till internationellt rekommenderade, reproducerbara och tillräckligt noggranna metoder för att mäta och bedöma värmetoleransen hos olika befolkningsgrupper.

Som ett led i dessa strävanden och också som ett studium i sig själv är mätningar av den normala klimatexposition, som de studerade grupperna inom och utomhus är utsatta för, av stor betydelse. För detta studium behövs en mätmetodik, som möjliggör relativt långvarig och noggrann mätning av inom- och utomhusklimatfaktorerna samtidigt som mätningar av de fysiologiska temperaturerna hos försökspersonen genomförs.

Sedan mätsystemet fullständigt färdigställt, vilket kommer att kräva ytterligare 6—8 månaders arbete, är avsikten att göra jämförande studier av klimattoleransen och klimatexpositionen hos olika grupper. Därvid skall jämförelser göras mellan befolkningen i Syd- och Mellansverige med befolkningen i landets nordligaste delar. Samtidigt registreras för de undersökta försöksgrupperna bostadsklimat, exposition på arbetsplatser och utomhusklimatet. Dessa data kompletteras med undersökningar av fysisk kondition, daglig arbetsnivå m. m. Av speciellt intresse blir jämförelser mellan urbaniserade befolkningsgrupper med i huvudsak inomhusarbete och sådana be-

folkningsgrupper, som i sitt arbete är utsatta för avsevärd exposition för utomhusklimatet, t. ex. renskötande samer, skogs- och jordbruksarbetare etc. Om man undersöker komfortgränserna för temperatur och luftfuktighet m. m. för resp. grupper, kan man hoppas att finna ev. samband mellan dessa gränser och den vanemässiga klimatexpositionen. Man kan möjligen misstänka att urbaniseringsprocessen och den därmed följande minskningen av klimatpåfrestningarna medför, att klimattoleransen avtar och att komforttemperaturen stiger. Detta medför i sin tur ökade krav på klimatskyddet, vilket i sin tur ytterligare minskar förmågan att uthärda klimatpåfrestningen, så att en ogynnsam cirkelprocess föreligger. Vidare avses att den beskrivna mätutrustningen skall komma till användning i internationellt samarbete för liknande undersökningar på olika befolkningsgrupper i andra länder, bl. a. u-länderna. Stora förutsättningar härför föreligger, och det svenska deltagandet i IBP-arbetet, som redan har visat sig fruktbart, skulle på så sätt ge än bättre utbyte.

Professorerna Carl-Axel Hamberger, Georg Klein, Rune Walstam och Jerzy Einhorn:

Studier över immunologiska reaktioner efter lokal bestrålning av Burkitt's tumörer (African lymphoma) och av kemiskt framkallade postnasala carcinom

Vid djurförsök har immunologiska reaktioner kunnat påvisas mot vissa experimentella homologa tumörer. Dessa reaktioner kan hämma tillväxten av tumör. Immunologiska reaktioner har också visats mot vissa humana tumörer, bl. a. mot två i Östafrika relativt frekventa tumörtyper, Burkitts tumörer och kemiskt framkallade carcinom i näsans bihålor. Det finns starka indikationer för att immunologiska reaktioner förekommer även mot flera andra typer av humana tumörer. Dessa reaktioner torde dock i regel inte vara lika uttalade och lika ofta förekommande.

Strålterapi är ett av våra mest effektiva medel vid behandlingen av maligna tumörer. Effekten av lokal strålbehandling på de immunologiska reaktionerna mot tumörer är dock mycket litet kända. Burkitts tumörer och de kemiskt framkallade carcinom i näsans bihålor erbjuder ett enastående tillfälle att studera på människor effekten av strålbehandlingen på de immunologiska reaktionerna mot dessa tumörer och även undersöka om en ev. förändring i den immunologiska reaktiviteten är av betydelse för tumörens läkning.

I Östafrika med 23 milj. människor (Kenya, Uganda, Tanzaniaregionen) finns för närvarande inga resurser för strålbehandling, varför förutsättningen för projektets genomförande är bl. a. att svenska institutioner kan ställa apparatur för strålbehandling och utbildad personal för driften av apparaturen till förfogande under omkring 2 år.

Under 1967 har anslag beviljats från Riksbankens jubileumsfond för nödvändig svensk personal, som kan påbörja forskningsprojektet och driva en radioterapiavdelning i Nairobi, Kenya, under 1 år samt från Wallenbergsstiftelsen för inköp av apparatur för extern strålbehandling. Projektet får även karaktären av ett hjälpprogram till ett utvecklingsland för att i Östafrika skapa den första enheten för strålbehandling av maligna tumörer.

Professorerna Gösta Ehrensvärd, Erik Åkerberg och Arne Hagberg:
Inventering av möjligheterna för utvinning av proteinkoncentrat för human konsumtion ur frön från tvåhjärtbladiga kulturväxter kombinerade med studier av för näringsvärdet begränsade toxikologiska faktorer

(Ett samarbetsprojekt mellan Sveriges utsädesförening, Svalöv, och biokemiska institutionen vid Lunds universitet)

Under de senaste fem åren har flera projekt bedrivits i nära samarbete mellan Sveriges utsädesförening, Svalöv, och biokemiska institutionen, Lund. De samlade erfarenheterna från dessa arbeten har på ett naturligt sätt lett fram till det nedan skisserade forskningsprojektet angående utnyttjande av tvåhjärtbladiga fröproteiner för human konsumtion. Projektet har just påbörjats, och dess målsättning är att i dag göra som biprodukt producerad högkvalitativ fröäggvita tillgänglig för human konsumtion genom att avlägsna näringsvärdessänkande substanser såsom tillväxthämmare.

Preliminära försök utförda på soyaböna med den vid biokemiska institutionen utvecklade metodiken för fraktionering av fisk i teknisk skala har visat, att denna teknik kan generaliseras till andra råvarukällor. Metoden innebär ej endast en utvinning av protein utan fastmer en fraktionering av råvaran i dess huvudgrupper av kemiska beståndsdelar. Självfallet måste metodiken modifieras beroende på utgångsmaterialets egenskaper, och separeringen av ur näringsvärdessynpunkt störande produkter. Detta bör dock kunna ske inom ramen för en och samma grundapparatur. Eftersom råvarans egenskaper är väsentliga för metodikens detaljutformning erfordras tillgång till frömateriäl framtaget under noggrant kontrollerade odlings-, skörde- och lagringsbetingelser på någon lämplig modellväxt, i detta fall åkerbönan. Undersökningen omfattar dessutom modellväxterna soya och chickpea. Liksom vid utvecklingen av ovan nämnda fraktionsmetodik för fisk erfordras nödvändigtvis en kontinuerlig kontroll av de olika processstegen inverkan på näringsvärdet. Endast härigenom kan man frampreparera och tillvarataga de potentiella näringsvärden som finns i råvarorna.

Vid näringsforskningslaboratoriet vid Sveriges utsädesförening i Svalöv finns tillgång till de förhållandevis omfattande djurförsök, som här måste komma i fråga.

Metodikerna omfattande tillväxtförsök med carcassanalyser är sedan fem år väl genomarbetad och tillämpad på vitt skilda proteiner tillsatta till olika basdieter, vilket är väsentligt för att kunna bedöma nya proteinprodukters näringsvärde.

De igångsatta arbetena siktar mot att inom det närmaste årtiondet för human konsumtion frigöra den stora potentiella pool av högvärdigt protein, som utgörs av bl. a. pressrester från frömateriäl av tvåhjärtbladiga växter och som i dag med endast 10 procents verkningsgrad används för proteinproduktion via animalier.

Docent Eric Olausson:

Studium av den mänskliga aktivitetens inflytande på bottensedimentens kemiska sammansättning och på sedimentation i Göteborgs skärgård

Havet är den slutlige mottagaren av föroreningsprodukter. Med vattendrag, nederbörd, avloppsledningar och avfallstipplingar tillförs havet industriella alster av olika slag. De ämnen eller sönderdelningsprodukter, som ej avdunstar, stannar kvar i havsvattnet eller i sedimenten. I första hand

blir det kustvatten-shelfsedimenten som berörs. Längre bort från föroreningskällorna blir kontaminationen vanligen mindre.

Det är av miljöhygieniskt intresse att studera hur snabbt vissa ämnen bryts ned i den marina miljön, vilka produkter som bildas, om någon del stannar kvar i sedimentet eller vattnet eller om de via bottenorganismer kan återföras i biologiska kretslopp. De föreningar, som projektet avser att studera, är biocider, bly, kvicksilver och tensider. Koljefjorden har sedan Björnsundsfarledens tillkomst saknat syre i sitt bottenvatten. De sediment, som där avsatts efter denna tid, utgör ett orört, kontinuerligt arkiv i vilket man kan studera fördelningen av föroreningsämnen och deras sönderfallsprodukter under de senaste 25 åren. Jämförande studier skall sedermera göras i områden med bottenorganismer och i närheten av flodmynningar. Även bottenvatten skall analyseras.

Ett problem av annan typ är muddertippningen. I Göteborgs skärgård har man haft en sedimenttillväxt, som kan antas vara av storleksordningen 1 m på 100 år. Denna avsättning är ett resultat av Göta älvs transportarbete. Muddertippandet är volymmässigt större. Man torde för närvarande ha rätt att i området tippa en kvantitet som är 5 gånger större än den mängd som förs ut med Göta älv. Till detta kommer så de nyligen inledda tippningarna från fördjupningen av Torshamnen. En viss, ej närmare känd del av det tippade materialet går i suspension direkt. I vad mån det övriga kvarligger helt eller delvis beror på en serie i förväg svårbedömbara faktorer. Det är av stort allmänt intresse att veta hur mycket muddermassa, som förs bort från tippningsplatsen och varthän. Det är bl. a. badstränderna det gäller. En kemisk-sedimentologisk undersökning skall utföras för att analysera i vad mån muddertippningen på längre sikt skapar miljöhygieniska problem.

Laborator Bo Lehnert:

Magnetisk inneslutning av en het joniserad gas

Världens energiförsörjning torde på lång sikt endast kunna tryggas med hjälp av kärnenergi. Dagens atomkraftverk är baserade på klyvning (fission) av tunga grundämnens atomkärnor. Ett alternativ till detta utgörs av sammanslagning (fusion) av lätta grundämnens atomkärnor, vilket bl. a. erbjuder den fördelen att bättre kontroll kan utföras på de radioaktiva avfallsprodukterna än vid fission. Genom fusion kan praktiskt taget obegränsade energimängder utvinnas. Således motsvarar i detta sammanhang de förefintliga mängderna av tungt väte i 1 liter vanligt vatten ett bränslevärde av omkring 300 liter bensin.

Problemet att åstadkomma ett atomkraftverk baserat på kontrollerad fusion består i att upphetta en joniserad gas (plasma) av tungt väte till temperaturer av storleksordningen 100 millioner grader, varvid varje plasma-partikel måste kunna stanna inom reaktionsvolymen under flera sekunder. För att hålla fusionsreaktionerna i plasmat vid liv, måste därför plasmat isoleras mycket effektivt från varje kontakt med omgivande materiella kärlväggar. Detta kan ske genom att stänga in plasmat i ett kraftigt magnetfält, där de magnetiska fältlinjerna verkar som en »termosflaska».

Detta projekt syftar till att innesluta ett plasma i det fält, som bildas av en ringformad magnetspole enligt de metoder, som tidigare föreslagits av projektleidaren. Den enda hittills kända magnetflaska, som åstadkommer en

fullständig inneslutning av en enskild laddad partikel, utgörs av det ihåliga område, som bildas av de magnetiska fältlinjerna runt en sådan spole (ringström). Då man söker utnyttja en konfiguration av denna typ för inneslutning av ett hett plasma, måste spolen fixeras med hjälp av upphängningsanordningar. För att undvika att plasmat kommer i beröring med dessa och förlorar energi, måste upphängning ske i ett antal magnetiskt skärmade tilledningar.

Det hittillsvarande teoretiska och experimentella forskningsarbetet visar att det enligt dessa metoder bör vara möjligt att åstadkomma en magnetisk inneslutning, som är tillräckligt effektiv för att på längre sikt förverkliga en fusionsreaktor.

Under den närmaste tiden inriktas arbetet på en experimentell analys av plasmats energibalans och uppvärmning i en magnetflaska av ovan nämnda typ.

Professor Roland Kiessling m. fl.:

Materialforskning med högvoltselektronmikroskop (HV-elmikroskopi)

Genom anslag från Jernkontoret, Malmfonden och Riksbankens jubileumsfond har ett en miljon volts elektronmikroskop nu beställts för det nybildade Materialforskningscentret vid kungl. tekniska högskolan i Stockholm. Mikroskopet tillverkas av den japanska firman Japan Electron Optics Laboratory i Tokio och kostar ca 2 500 000 kr., väger 20 ton och är 9 meter högt. Det kommer att placeras vid Institutet för metallforskning, som ingår i Materialforskningscentret. Anledningen härtill är att Institutet för metallforskning besitter stor erfarenhet rörande elektronmikroskopi av metaller genom mångårig och omfattande verksamhet, bl. a. med stöd av Wallenbergsstiftelsen. Projektet leds av institutets föreståndare, professor Roland Kiessling.

Det nya jättelika elektronmikroskopet ger svensk materialforskning unika resurser, främst för studium av metaller men också av polymerer, keramiska material och hydrogeler. Vid jämförelse med mikroskop av äldre typ, som endast arbetar med 100 kilovolts spänning, kan man genomlysas betydligt tjockare preparat och därmed utröna de mekaniska egenskaperna hos metaller på ett riktigare sätt än tidigare, och detta inte bara vid rumstemperatur utan också vid höga och låga temperaturförhållanden. Resultaten har direkt teknisk betydelse vid utveckling av t. ex. höghållfasta stål- och aluminiumlegeringar och får ses som ett led i vår strävan att vara främst i världen på dessa för vår exportindustri så viktiga områden.

Elektromikroskopets förmåga att kunna genomlysas tjocka materialskikt är av väsentligt värde även för plastindustrin, t. ex. vid studium av fibrers och foliers mekaniska egenskaper. Härtill kommer att preparaten kan genomlysas under betydligt längre tid än hittills utan att de förstörs av elektronstrålningen.

För vår cementindustri medför högvoltselektronmikroskopet betydligt ökade möjligheter att studera t. ex. våra vattenhaltiga svensk lerjordar.

Mikroskopet skall planenligt levereras i början av 1969 och därigenom blir Sverige ett av de första länder i världen, som får tillgång till ett sådant. För närvarande finns inget motsvarande instrument någonstans utom i Japan, Frankrike och vid U. S. Steel i USA.

Ingeniörsvetenskapsakademien:

Administrativ rationalisering

Bakgrunden till IVA:s utredning »Administrativ rationalisering» kan sammanfattas enligt följande:

— Kostnader för det administrativa arbetet samt övrig databehandling inom enskild och offentlig verksamhet är mycket stora och stigande. De beräknas att år 1970 uppgå till ca 30 mdr kronor per år.

— Det administrativa arbetet blir alltmer komplicerat till följd av bl. a. ökad föränderlighet i omvärlden och ökat beroende av faktorer inom och utanför den egna verksamheten.

— Möjligheterna att genom ett systematiskt rationaliseringsarbete begränsa kostnadsstegringarna och samtidigt tillgodose individens behov av arbetstillfredsställelse bedöms såsom goda under förutsättning att problemkunskap samt rationaliseringsmetoder och -resurser finns i erforderlig utsträckning.

— För det administrativa utvecklingsarbetet krävs allt större resursinsats, vilken dock genom samverkan kan begränsas och/eller nyttiggöras effektivare än eljest.

Utredningens syfte är dels att inventera behovet av bl. a. ytterligare forskning och utveckling på det administrativa området, dels att mot bakgrund av olika administrativa problems betydelse ur bl. a. ekonomisk synvinkel få en prioritering av olika forsknings- och utvecklingsprojekt, dels ock att ge principiella rekommendationer beträffande samverkan i olika typer av utvecklingsprojekt.

Utredningen omfattar betingelserna och utvecklingsmöjligheterna (rationaliseringsmöjligheterna) för såväl styrningen av en verksamhet som den mer rutinbetonade databehandlingen. ADB-utvecklingen och dess inverkan på administrativa processer m. m. kommer särskilt att beaktas liksom även individens roll och behov av arbetstillfredsställelse. I första hand kommer uppmärksamheten att koncentreras på de problemområden, som bedöms som angelägnast från behovs- och kostnadssynpunkt.

Docenterna Anders Jeffner och Hans Hof:

Livsåskådningar i det moderna samhället

I det nya gymnasiet skall eleverna enligt läroplanen ges orientering om sådana nutida åskådningar som »naturalism» och »humanism» och om deras relation till religiösa synsätt. Undervisningen skall också behandla »hur man kommit fram till olika svar... på frågorna om livets och tillvarons mening och vad som är rätt och orätt». Det område som antyds av de citerade termerna och uttrycken kan preliminärt inringas genom termen livsåskådning. Det är uppenbart att livsåskådningen i denna mening spelar en stor roll för människors sätt att uppleva sin situation och att handla i samhället. Inom olika grenar av samhällsvetenskapen, religionsvetenskapen och filosofin har man naturligtvis länge arbetat med att analysera problem som har att göra med livsåskådningarna, men systematisk forskning om livsåskådningarna och deras funktion i samhället har saknats. Detta projekt är avsett som ett första försök att genom tvärvetenskapligt arbete avhjälpa denna brist.

I projektet samverkar sociologer och sådana teologer som är förtrogna med religionsfilosofisk analys och analys av moralåskådningar. Avsikten

är att angripa livsåskådningsproblematiken med en kombinerad begrepps-analytisk och empirisk-sociologisk metod.

Projektet är uppdelat i nio delar, som är valda så att man kan pröva fram metoder för analys av livsåskådningsståndpunkter på olika nivåer, t. ex. filosofiska texter, skolböcker, tidningsdebatter, större folkgrupper. Prövningen av metoder är naturligtvis avsedd att också ge direkt användbara resultat. På grund av projektets begränsade omfång i begynnelsestadiet kan dessa emellertid bli disparata. En princip för urvalet av uppgifter har varit att få fram sådana resultat, som kan utnyttjas för skolans information inom livsåskådningsområdet. Riksbankens jubileumsfond stöder i första hand de empiriskt sociologiska delarna av projektet.

Docent Stellan Dahlgren, fil. lic. Rune Hedman och fil. lic. Sune Åkerman:
Inkomster, förmögenhetsfördelning, beskattning

Svensk beskattningshistoria under de två senaste århundradena är ett i hög grad försummat forskningsområde. Endast ett fåtal forskare har varit sysselsatta med hithörande problem, vilket kan förvåna med tanke på att vi här i Sverige har ett internationellt sett delvis unikt material som kan ge värdefulla upplysningar om hur beskattning, inkomst- och förmögenhetsfördelning har ändrat karaktär som en följd av industrialiseringsprocessen och med den sammanhängande politiska och sociala förändringar. Projektet avser att i viss mån fylla denna lucka och att stimulera till fortsatta forskning på detta angelägna område.

Forskningsprojektet har ett dubbelt syfte, dels att undersöka hur den statliga beskattningen utformas och fungerar i samhällen av olika social struktur, dels att fastställa hur inkomst- och förmögenhetsfördelningen i Sverige påverkats av industrialiseringen under 1800-talet. Valet av undersökningstillfällen (1800—1810 resp. 1910) har skett med utgångspunkt från beskattningsmaterialet, som mellan de valda åren inte ger de hållpunkter, som är nödvändiga för undersökningens genomförande.

Det anslag, som Riksbankens jubileumsfond tilldelat projektet, gäller en provundersökning för att fastställa materialets omfattning och bärighet och de metoder som kan komma i fråga för ett genomförande av projektet i dess helhet. Inom provundersökningens ram skall punktundersökningar av speciellt intressanta områden och samhällsgrupper göras. Mot bakgrunden av det ovan skisserade forskningsläget bör redan provundersökningen kunna ge resultat av betydande värde.

På den korta tid som stått till förfogande sedan anslaget beviljades har följande åtgärder vidtagits:

1. Konstituerande av ett specialseminarium för modern beskattningshistoria vid historiska institutionen i Uppsala. Inom specialseminariets ram skall projektets egna medlemmar och andra forskare diskutera och ventilera de forskning vid institutionen, som från olika utgångspunkter bedrivs rörande beskattningshistoriska problem. Seminariet har redan väckt ett betydande intresse och kan förväntas stimulera forskning kring dessa frågor. Kontakter har i detta sammanhang tagits upp med beskattningsteknisk expertis.

2. Taxeringsmaterialet har studerats för att fastställa lämpliga infallsvinklar för provundersökningen.

3. Avsikten är att en stor del av excerperingarna och punktundersökningarna skall utföras av trebetygsstuderande vid historiska institutionen. Ett par av dessa har fått uppgifter och påbörjat arbetet.

Docenterna Gunnar Eriksson, Nils Runeby och Rolf Torstendahl:

Vetenskapsmännens och teknikernas roll i den industriella revolutionen i Sverige

Detta projekt vill ur socialhistorisk och vetenskapshistorisk synpunkt belysa den roll, som tekniker och naturvetenskapsmän spelade i den genomgripande omvandlingsprocess, som Sverige genomgick under 1800-talet. När utbildningsfaktorn skall sättas i relation till industrialiseringsprocessen har i ett första stadium av undersökningen intresset koncentrerats kring frågan, vad den industriella revolutionen betydde för den vetenskapliga verksamheten och den tekniska utbildningen i landet. Här kommer de vetenskapligt och tekniskt utbildades sociala härkomst och karriär att undersökas, dvs. sådana personer som avlagt disputationssprov eller genomgått motsvarande vetenskaplig utbildning vid universitet samt personer som avlagt avgångsexamen från högre teknisk läroanstalt. Undersökningen förs fram till 1910, varvid det är att märka, att de utexaminerades karriär även skall undersökas trettio år efter examinationstillfället. För de senast utexaminerade betyder detta att de följs fram till 1940.

Dessa två aspekter skall sedan kompletteras med en vetenskapshistorisk aspekt, hur innehållet i den vetenskapliga och tekniska utbildningen förändrades under den nämnda perioden, och en motivhistorisk, vilka argument som från anslagssökande och anslagsbeviljande myndigheter anfördes för en utbyggnad och omorganisation av utbildningen. Därutöver har ett andra stadium i undersökningen projekterats, där med utgångspunkt från de vunna resultaten ett urval av de enskilda företagen bör undersökas för att fastställa i vilken utsträckning vetenskapligt utbildad personal kom till användning och vilka positioner de uppnådde i företagen. En central frågeställning är härvidlag när, hur och i vilken utsträckning företagsledningarna kommit att bestå av specialutbildad anställd personal.

Excerperings- och registreringsarbetena för detta projekt, som innebär ett samarbete mellan företrädare för ämnena historia och idé- och lärdoms-historia, beräknas slutförda 1970.

Professor Sten Carlsson:

Sverige och Amerika efter 1860. Utvandring, återinvandring, politisk och social debatt

Sedan 1962, då avdelningen för amerikansk historia vid historiska institutionen i Uppsala tillkom genom en donation från American Council of Learned Societies och därmed också en forskarassistenttjänst tillskapades, har emigrationsforskning bedrivits vid institutionen. Denna forskning har från 1964 stötts också av statens humanistiska forskningsråd och organiserades då i projektet »Sverige och Amerika 1860—1930». Projektet har koncentrerats på att undersöka den svenska emigrationen till USA och Kanada, men också Brasilien finns med bland forskningsobjekten. Till projektet har nyligen dessutom fogats en undersökning av efterkrigstidens forskar-emigration till USA, en undersökning som företas i samarbete med statens naturvetenskapliga forskningsråd.

De sjuutton forskare, som för närvarande arbetar inom projektet, har hittills i stor utsträckning inriktat sig på att skapa underlag för en bedömning av de faktorer, som satte i gång utvandringen till Nordamerika. Variationerna i massutvandringens volym blir föremål för speciellt stort intresse. (Det svenska materialet är här internationellt sett exceptionellt användbart och tillförlitligt.) Detta sker genom intensivstudier på lokalt avgränsade områden. Vidare undersöks med hjälp av skeppslstmaterial i kombination med kyrkboksmaterial de grupp-sociologiska aspekterna på utvandringen.

Utvandrarpropagandan och agentverksamhetens uppbyggnad skall analyseras främst genom forskningar i det Larssonska agentarkivet i Göteborg, som hösten 1967 efter förhandlingar blivit tillgängligt för gruppens forskare.

Genom frikostig stipendiegivning från amerikanskt håll bar flera av forskningsgruppens deltagare kunnat bedriva forskning i USA. Därvid har man bl. a. kunnat göra insatser för att rädda materialgrupper, som löper risk att förintas. Forskningarna har hittills insatts på en storstad (Chicago) samt vissa landsbygdsområden i svenskbygderna i Mellanvästern. Dessa immigrationsstudier har också kunnat anknytas till de ovannämnda svenska lokalundersökningarna, vilket varit synnerligen fördelaktigt. Huvudsyftet med dessa immigrationsstudier blir att lämna ett bidrag till den bl. a. av sociologerna livligt uppmärksammade assimileringssproblematiken.

Återinvandringen till Sverige och kontakterna med Sverige spelade uppenbarligen stor roll bl. a. för utvandringens struktur. Detta är aspekter som tangeras i flera undersökningar men som också intensivbehandlas. Emigrationsroll i samhällsdebatten och inte minst den stora emigrationsutredningens belysning av det svenska samhället i början av 1900-talet undersöks i två studier.

I samarbete med Emigrantinstitutet i Växjö, som förestås av en av deltagarna i forskargruppen, anordnades i augusti ett internordiskt emigrationsforsknings-symposium. Dess syfte var att skapa kontakter och en viss samordning mellan emigrantforskarna i Norden och mellan lokalforskare och universitetsforskare. Detta samarbete har redan börjat ge resultat.

Docent Evert Baudou och antikvarie Margareta Biörnstad:

Norrlands tidiga bebyggelse

Forskningsprojektet Norrlands tidiga bebyggelse bedrivs av riksantikvarieämbetet, statens historiska museum och institutionen för nordisk forn-kunskap vid Stockholms universitet. Avsikten är att studera den förhistoriska bebyggelsens förändringar i Norrland och anknytningen till historiskt kända förhållanden med utgångspunkt, dels från det stora arkeologiska och etnologiska material, som sedan år 1942 har insamlats vid riksantikvarieämbetets undersökningar vid de norrländska vattendragen, och dels från naturvetenskapliga undersökningar av de ekologiska faktorerna.

Undersökningen syftar till att lösa det grundläggande problemet om de norrländska boplatsernas kronologi. Bearbetningen skall vidare inriktas på frågor om hur tidigt den första bebyggelsen sker i Norrland, varifrån nybyggarna kommer och hur den fortsatta kolonisationen sker, när och var den äldre jägarkulturen möter den utifrån kommande åkerbrukskulturen, hur den yngre jägarkulturen lever jämsides med åkerbrukskulturen, när den lappska kulturen kommer in och hur den breder ut sig, hur mötet sker mellan de tidigare norrländska kulturgrupperna och den utifrån kommande »handelskulturen» under senare delen av förhistorisk tid och början av

historisk tid samt i vilka avseenden kontinuitet går att fastställa mellan den historiskt kända bebyggelsen och den förhistoriska.

Fynden från norrlandsundersökningarna skall genom materialpublicering göras tillgängliga för forskare och allmänhet. Samtidigt skall en bearbetning ske, som utnyttjar fyndmaterialet såsom en källa för Norrlands tidiga bebyggelsehistoria.

Anknytningen till historiskt kända förhållanden kommer under den första treårsperioden att studeras främst inom sektorn jakt och fiske. Under ett senare skede kommer även ett samarbete med sameforskare, kulturgeografer och historiker att bli nödvändigt.

Projektet är av grundläggande vetenskaplig betydelse för hela Norrlands förhistoria och tidiga historia samt för Norrlands naturhistoria. Ur internationell synpunkt är problemställningarna av stort antropologiskt intresse, eftersom problem av samma slag möter på i tid och rum vitt skilda platser även utanför det självklara cirkumpolära sammanhanget etc. Projektet har både i sin humanistiska och sin naturvetenskapliga del praktisk betydelse för aktuella samhällsproblem rörande naturresurser, lokalisering och samefrågor.

Fil. lic. Lars-König Königsson:

Ölands Stora Alvar. Undersökningar av kulturhistoria och naturhistoria

I vårt land förändras den öppna landskapsbilden mycket snabbt, och de gamla betespräglade typerna växer igen. Det öppna landskapets problematik är därför en av miljövarldsforskningens viktigaste områden, vilket understryks av snabbt insatta projekteringar som en följd av den nyligen framlagda rapporten från naturresursutredningen.

Forskningsgruppen Ölands Stora Alvar vid Uppsala universitet har gjort till sin uppgift att allsidigt utreda landskapsbildningen och angriper för den skull problemet från varierande vinklar och med olika akademiska forskningsämnenas olika metoder. Som grund för arbetena ligger en kvartärgeologisk utredning av vegetationsutvecklingen på Stora Alvaret och de kulturella utvecklingstendenser som kan spåras i denna.

Själva vegetationsutvecklingen studeras via mikropaleobotaniska undersökningar i myrmarkerna inom området; skogsperiodens regionala utbredningsmöjligheter har fastställts genom en kartering av den geologiska fördelningen av lösa jordslag på Stora Alvaret, en kartläggning som tidigare aldrig blivit utförd.

Kulturutvecklingen, som den speglas i diagrammen, är följande. Sent under stenåldern kommer människorna till trakten. De medför uppenbarligen kreatur och röjer, möjligen med eldens hjälp, för att bereda beten åt djuren. Sedan utnyttjas Stora Alvaret intensivt i perioder som omväxlar med tider, då området tydligen inte verkar särskilt attraktivt på människorna, som i stället lämnar Alvaret öde och att växa igen.

Den sena alvarutvecklingen kan studeras i arkiv, jordregister, kartor och domsböcker. Särskilt intresserar utmarkernas ägoförhållanden i historisk tid, mängder djur som varje by kunde ha på sina alvarskiften o. s. v.

Grupparbetet omfattar tre separata arkeologiska undersökningenheter, en kulturgeografisk och en kvartärgeologisk, vilka med stöd av flera mindre hjälpundersökningar från andra ämnesområden arbetar i fält och laboratorier med materialet från Stora Alvaret.

Koreografen Birgit Åkesson:

Undersökningar av dramats ursprungliga form: riten

Man måste veta varför man forskar. Själv har jag saknat något i vår kultur, när det gäller dansen, dramat.

Vår egen kultur vad beträffar dramat hade sina rötter i Dionysoskulten, men vi räknar endast en tradition från det betydligt senare antika dramat. Den totalt mörklägda Dionysoskulten och detta skede hade ritens form. Riten, den fruktbara primitiviteten, där materialet samlas och formas, innesluter i sig den form som i senare skede övergår till det vi betecknar det klassiska. Afrika står på tröskeln till detta skede. Det är därför jag förlagt mina forskningar till Afrika för att undersöka ritens form.

Först har det gällt för mig att få en så rik översikt som möjligt över en stams beteende, antalet riter och ceremonier i anslutning dels till livscykeln och dels till livsåskådningen i övrigt. Under den årstid, efter regntiden och sedan i samband med skördetiden, då det mesta äger rum, befann jag mig i Tanzania (ca ett halvår). För att få en mer omfattande och jämförande insikt har jag på samma gång följt det väsentligaste i olika familjer och grupper inom samma stam, men ofta på stora avstånd från varandra för att få skillnader och varianter. Dessutom har jag följt vissa saker, som det betydelsefulla »Madogoli» och »Rungo» (besvärjelser av olika andar) i andra avlägsna stammar, där den stam jag följt under sina vandringar kunde ha fått sina initiativ eller genom släktskap omvandlat sina slutgiltiga uppfattningar. Parallellt med detta har jag även följt upp en mycket kontrasterande stam mot den förra i fråga om arv och beteende och har fått inom den nästan lika omfattande insikt. De är helt väsensolika och dock ser jag ett grundmönster.

Min resa den 15 december 1967, som tar ca två månader, är till Etiopien för att där studera den gamla Gezdictningen. Därigenom kan jag kanske nå en lösning på de rituella sångerna, som jag har otaliga upptagningar på.

Efter resan till Etiopien planerar jag en resa till Väst-Afrika. Med de erfarenheter jag nu har, har jag först förutsättning att placera mer olikartade stammars ceremonier in i en helhet. Det jag vill klarlägga kan inte endast Ostafrika vara belägg för.

Docent Johan Sundberg m. fl.:

Musik-akustiska undersökningar av sångrösten och vissa blåsinstrument

Forskningsprojektet gäller två områden: sångrösten och vissa blåsinstrument. Detta beror på att de båda forskningsobjekten uppvisar betydelsefulla inbördes likheter med avseende på sättet att fungera. I både rösten och de aktuella typerna av blåsinstrument alstras nämligen ljudet av ett slags ventilmekanism: i röstorganet är det stämbanden som med stor hastighet öppnar och stänger passagen för tryckluften i lungorna till talröret; hos de berörda blåsinstrumenttyperna är det antingen blåsares läppar eller ett rörblad som har motsvarande uppgift: de öppnar och stänger mycket hastigt passagen för tryckluften, som pressas på ifrån lungorna.

Det som de aktuella undersökningarna av sångrösten syftar till är att vinna ökad kunskap om det speciella funktionssättet hos röstorganet vid sång. Därigenom får vi veta vad en röstskolning innebär, akustiskt och fysiologiskt sett. Detta torde vara av stort intresse inte minst för alla som söker

förbättra funktionen hos ett friskt eller defekt röstorgan vare sig detta används för sång eller tal.

Undersökningarna av blåsinstrumenten åsyftar analogt en djupare kunskap om deras funktionssätt. Sådan kunskap ger oss ökade förutsättningar att med akustiska mätningar kunna bedöma ett instruments kvalitet och spelbarhet. Sådan kunskap är av värde bl. a. både för instrumentbyggare och för musiker.

Våra undersökningar kommer därutöver att kasta ljus över en rad andra problem: Vilka akustiska karakteristika tillkommer en »vacker» klang, en oboe-liknande, en flöjtaktig etc.? Hur kan undervisningen i sång och blåsinstrumentspel förbättras? Vi räknar vidare med att kunna utveckla apparater, som reagerar t. ex. med lamptändning mot oriktigt bildade toner. Vår ökade kunskap om de akustiska egenskaperna hos klanger från olika instrument och de för undersökningarna nödvändiga konstruktionerna av elektriska analoger till sångrösten och blåsinstrument torde vara av särskilt intresse för elektronmusikkompositörer.

Forskningsbiblioteksrådet:

Central utlåning av tidningsfilm

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 juni 1967 redovisade forskningsbiblioteksrådet utredningens resultat och rekommenderade en omedelbar igångsättning av en lånecentral, under uppbyggnadsskedet placerad vid och administrerad av kungl. biblioteket. Samtidigt anmälde rådet att Riksbankens jubileumsfond genom beslut den 11 maj 1967 beviljat ett anslag av 359 000 kr. och anhöll om bemyndigande för kungl. biblioteket att emottaga ifrågasvarande anslag, varvid förutsattes att biblioteket gavs de resurser, som gjorde det möjligt att snarast realisera en lånecentralens upprättande och verksamhet. Kungl. Maj:t har genom beslut den 8 december 1967 bemyndigat kungl. biblioteket att mottaga gåvomedlen, varvid förutsattes att verksamheten med inköp och utlåning av tidningsfilm skall handhas inom ramen för bibliotekets nuvarande organisation. Med hänsyn till vissa merkostnader under budgetåret 1967/68 har biblioteket erhållit rätt att överskrida anslagsposterna till avlöningar för tjänstemän med högst 16 000 kr. och anslagsposten för expenser med högst 4 000 kr.

Lånecentralens uppgift är att främja sådan forskning och högre utbildning, som är i behov av tidningsstudier och medelst interurban utlåning och upplysningsverksamhet underlätta spridningen av denna forsknings bedrivande inom landet. Att planera och få i gång den interurbana utlåningen är lånecentralens angelägnaste uppgift. I mån av personella resurser avser kungl. biblioteket även att insamla och sprida data rörande mikrofilmning, kopiering och läsapparater och vid behov förmedla kontakter med utländska mikrofilmcentra.

Innehållsförteckning

	sid.
Docent Lennart Améen, Lunds universitet: Arealbudget	8
Professor Gerd Enequist, Uppsala universitet: Lokaliseringsförändringar inom industri och handel: delprojektet »Sveriges sågverksindustri under efterkrigstiden»	9
Professorerna Erik Bylund och Georg Karlsson, Umeå universitet: Glesbygdens serviceproblem	9
Professor W. William-Olsson, Handelshögskolan i Stockholm: Europas städer och landsbygd	10
Arkitekt Orvar Westelius, AB Näringslivets Planinstitut, Stockholm: Individens val av alternativa serviceutbud	11
David Pass, M. C. P., Stockholm: Vällingby and Farsta — From Idea to Reality. The suburban development process in a large Swedish city	11
Arkitekt Dick Urban Vestbro, Lund: Hushållsstruktur och bostadsform i östafrikansk stad	12
Professor Ragnar Bentzel, Uppsala universitet, och professor Gunnar Törnqvist, Lunds universitet: Den regionala resursfördelningsproblematiken (forskningsprogram)	13
—————	
Rektor C. G. Lindell, Stockholms universitet: Statlig arbetsmarknad 1945—1967 med särskilt avseende på löneförhållanden och löneutveckling	15
Fil. kand. Harald Niklasson, Lunds universitet: Cost-benefit-analyser av arbetsmarknadspolitiska åtgärder	15
Fil. lic. Peter Bohm, fil. kand. Alf Carling, fil. mag. Gunnar Ribrant, Stockholms universitet: Resursfördelningen vid marknadsimperfectioner (allokeringsundersökningen)	15
Ekon. lic. Ernst Jonsson, Handelshögskolan i Stockholm: Statliga styrmekanismer visavi kommunernas investeringar	16
—————	
Docent Leif Lewin, Uppsala universitet: Den svenska valmanskåren 1866—1968	17
Preceptor Olof Ruin, Stockholms universitet: Det svenska partiväsandets struktur och funktionssätt	17
Docent Karl E. Birnbaum, Utrikespolitiska institutet, Stockholm: Central European Project	18
—————	
Professor Bertil Näslund, Stockholms universitet: Några företagsekonomiska problem i samband med ekonomisk tillväxt	18
Docent Jan Odhnoff, Handelshögskolan i Stockholm: Studier av prissättningsprocesser	19
Civilekonom Nils-Erik Norén, Handelshögskolan i Stockholm: Beslutsmodeller och lönsamhetskriterier vid gruvdrift och malmbehandling	19
Ekon. lic. Bengt Stymne, SIAR, Stockholm: Organizational structure and organizational strain	20

Professor Eric Rhenman, SIAR, Stockholm: Innovationer i svenska personalavdelningar	20
Professor Eric Rhenman, SIAR, Stockholm: Flexibiliteten hos produktions-system för ett flertal systematiska och stokastiska variationer.	21

Professor Herman Wold, Uppsala universitet: Statistisk analys av undervisningseffektivitet och studietider	21
Preceptor Tore Dalenius, Stockholms universitet: Fel i undersökningar.	22
Professor Carl-Erik Quensel, Lunds universitet: Demografiska kohortstudier	22

Docent Walter Korpi, Stockholms universitet: Struktur och processer i svensk fackföreningsrörelse: en organisationssociologisk undersökning av fackförbund inom LO.	23
Fil. lic. Stig Lindholm, Stockholms universitet: Undersökning av svenskt u-hjälpstänkande.	23
Docent Ulf Himmelstrand, Uppsala universitet: Social och politisk förändring i afrikanska stater med särskild hänsyn till impulser »nedifrån».	24

Professor Gunnar Johansson, Uppsala universitet: Datamaskinreglerad processforskning inom psykologi.	25
Professor Gösta Ekman, Stockholms universitet: Undersökningar av relationen mellan å ena sidan avstånd i rum och tid, å andra sidan graden av emotionellt engagemang.	25
Professor Gösta Ekman, Stockholms universitet: Temporala aspekter på sensoriska processer, särskilt adaptation inom skilda sinnesområden.	26
Laborator Marianne Frankenhaeuser, Stockholms universitet: Effekter av monoton och isolering på psykologiska och biokemiska funktioner.	26
Laborator Sigvard Rubenowitz, Göteborgs universitet: Personalpsykologiska och personaladministrativa återverkningar av långt driven kontorsautomation.	27
Med. lic. Ingrid Gottfries och fil. lic. Sven Marke, Lunds iniversitet: Personlighet och skolanpassning.	27
Docent Ulf Kragh, Lunds universitet: Optimering av och fältundersökning med experimentell personlighetsdiagnostisk metod (DMT-testet).	28
Fil. lic. Bertil Nordbeck, Lunds universitet: Kvinnliga forskare i Sverige.	28
Docent Urban Dahllöf, Göteborgs universitet: Komparativa mål- och processanalyser av skolsystem (KOMPASS-projektet).	29

Professor Per Olof Bolding, Lunds universitet: Konfliktlösning genom skiljedom. En juridisk och rättsociologisk undersökning.	30
Byrådirektör Fredrik Neumeyer, Stockholms universitet: Rätten till arbetstagarnas uppfinningar i Sverige och USA.	31
Docent Bengt Börjeson, Stockholms universitet: Genomförande av ett rättsociologiskt och kriminologiskt behandlingsforskningsprogram	31
Professor Knut Sveri, Stockholms universitet: Utlänningars brottslighet.	32

Professorerna Sven-Erik Lindell och Gunnar Lindgren samt forskningsläkare Nils H. Sternby, Lunds universitet och Malmö allmänna sjukhus: Epidemiologiska studier av hjärt-, kärl- och lungsjukdomar i Malmö med kliniskt-fysiologiska, socialmedicinska och patologiskt-anatomiska undersökningsmetoder.	33
Professor Stig Sjölin och underläkare Gösta Samuelson, Umeå universitet: Nutritionsundersökning av barn i Västerbottens län.	34
Civilingenjör Birger Roos och med. lic. Lennart Angervo, SVCR, Stockholm: Forskning rörande metoder för provning och egenskapsdeklaration av tekniska hjälpmedel åt handikappade.	34
Med. lic. Fredrik Fränkel och fil. lic. Rikard Palmér, Stiftelsen ALA, Uppsala: Psykiskt utvecklingshämmande ungdomars yrkes- och samhällsanpassning. ...	35
Professor Lars-M. Gunne, Uppsala universitet: Narkomanistudier.	35

Docenterna Börje Löfstedt, Ove Wilson och Per-Olof Åstrand, Lunds universitet och GIH, Stockholm: Klimatfysiologiska frågor.	36
Professorerna Carl-Axel Hamberg, Georg Klein, Rune Walstam och Jerzy Einhorn, Karolinska institutet, Stockholm: Studier över immunologiska reaktioner efter lokal bestrålning av Burkitt's tumörer och av kemiskt framkallade postnasala carcinom.	37

Professorerna Gösta Ehrensvärd, Erik Åkerberg och Arne Hagberg, Sveriges utsädesförening, Svalöv, och Lunds universitet: Inventering av möjligheterna för utvinning av proteinkoncentrat för human konsumtion ur frön från tvåhjärtbladiga kulturväxter kombinerade med studier av för näringsvärdet begränsade toxikologiska faktorer.	38
Docent Eric Olausson, Göteborgs universitet: Studium av den mänskliga aktivitetens inflytande på bottensedimentens kemiska sammansättning och på sedimentationen i Göteborgs skärgård.	38
Laborator Bo Lehnert, Tekniska högskolan, Stockholm: Magnetisk inneslutning av en het joniserad gas.	39
Professor Roland Kiessling m. fl., Institutet för metallforskning, Stockholm: Materialforskning med högvoltselektronmikroskop (HV-elmikroskopi).	40

Ingenjörsvetenskapsakademien (IVA), Stockholm: Administrativ rationalisering	41
Docenterna Anders Jeffner och Hans Hof, Uppsala universitet: Livsåskådningar i det moderna samhället.	41
Docent Stellan Dahlgren, fil. lic. Rune Hedman och fil. lic. Sune Åkerman, Uppsala universitet: Inkomster, förmögenhetsfördelning, beskattning.	42
Docenterna Gunnar Eriksson, Nils Runeby och Rolf Torstendahl, Uppsala universitet: Vetenskapsmännens och teknikernas roll i den industriella revolutionen i Sverige.	43
Professor Sten Carlsson, Uppsala universitet: Sverige och Amerika efter 1860. Utvandring, återinvandring, politisk och social debatt.	43
Docent Evert Baudou, Stockholms universitet, och antikvarie Margareta Biörnstad, Riksantikvarieämbetet, Stockholm: Norrlands tidiga bebyggelse	44

Fil. lic. Lars-König Königsson, Uppsala universitet: Ölands Stora Alvar. Undersökningar av kulturhistoria och naturhistoria.....	45
<hr/>	
Koreografen Birgit Åkesson, Stockholm: Undersökningar av dramats ursprungliga form: riten.....	46
<hr/>	
Docent Johan Sundberg m. fl., Tekniska högskolan, Stockholm: Musik-akustiska undersökningar av sångrösten och vissa blåsinstrument.....	46
<hr/>	
Forskningsbiblioteksrådet, Kungl. biblioteket, Stockholm: Central utlåning av tidningsfilm.....	47

Ansökningar behandlade av Riksbankens jubileumsfond 1964—1967

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Avslagna ansökningar		Summa		Beviljat belopp i % av totalbeloppet
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	
Samhällsvetenskap	98	18 283	60	12 973	158	31 256	55,1
Ekonomisk historia	14	976	5	454	19	1 430	2,9
Företagsekonomi	7	1 084	6	998	13	2 082	3,2
Nationalekonomi	9	1 483	5	1 543	14	3 026	4,5
Kulturgeografi	15	4 792	2	998	17	5 790	14,4
Sociologi och socialpolitik	12	1 865	18	4 075	30	5 940	5,6
Statistik	14	1 557	2	2 002	16	3 559	4,6
Statskunskap	7	3 356	6	469	13	3 825	10,1
Forskning om forskning	3	495	1	135	4	630	1,5
Psykologi/pedagogik	11	2 103	15	2 299	26	4 402	6,3
Juridik/kriminologi	6	572	—	—	6	572	1,7
Socialmedicin/psykiatri	12	2 625	4	999	16	3 624	7,9
Övrig medicin	3	826	4	2 015	7	2 841	2,5
Naturvetenskap	10	4 239	6	3 080	16	7 319	12,8
Teknik	3	1 180	9	6 083	12	7 263	3,6
Humaniora	19	3 530	19	4 399	38	7 929	10,6
Informationsbehandling	2	1 500	2	2 111	4	3 611	4,5
Övrigt	3	1 017	8	509	11	1 526	3,1
Summa	150	33 200	112	32 169	262	65 369	

Ansökningar behandlade av Riksbankens jubileumsfond under år 1967

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Avslagna ansökningar		Summa		Beviljat belopp i % av totalbeloppet
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	
Samhällsvetenskap	52	9 357	25	5 311	77	14 668	64,9
Ekonomisk historia	2	292	—	—	2	292	2,0
Företagsekonomi	5	484	3	224	8	708	3,4
Nationalekonomi	6	1 204	3	329	9	1 533	8,4
Kulturgeografi	9	1 796	2	998	11	2 794	12,5
Sociologi och socialpolitik	5	1 232	7	2 264	12	3 496	8,5
Statistik	4	784	—	—	4	784	5,4
Statskunskap	5	1 514	4	301	9	1 815	10,5
Forskning om forskning	1	12	—	—	1	12	0,1
Psykologi/pedagogik	9	1 468	6	1 195	15	2 663	10,2
Juridik/kriminologi	6	572	—	—	6	572	4,0
Socialmedicin/psykiatri	6	1 089	2	892	8	1 981	7,6
Övrig medicin	1	300	1	761	2	1 061	2,1
Naturvetenskap	4	950	2	1 306	6	2 256	6,6
Teknik	2	700	5	5 443	7	6 143	4,9
Humaniora	8	1 648	4	158	12	1 806	11,4
Informationsbehandling	—	—	2	2 111	2	2 111	—
Övrigt	2	367	8	509	10	876	2,5
Summa	75	14 410	49	16 491	124	30 902	

Revisionsberättelse

Styrelsen för stiftelsen riksbankens jubileumsfond har i enlighet med föreskrift i fondens stadgar till riksdagens revisorer den 28 februari 1968 avgivit berättelse angående stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1967. Revisorerna har vid sin granskning av berättelsen, i vilken finnes intagen balansräkning samt vinst- och förlusträkning jämte specifikation av omkostnaderna för år 1967, icke funnit anledning till erinran.

Riksbankens revisionsavdelning, som har att utföra den kamerala granskningen av jubileumsfondens räkenskaper, har den 16 april 1968 till riksdagens revisorer överlämnat kopia av skrivelse den 14 februari 1968 till riksbaksfullmäktige, av vilken framgår att revisionen av fondens räkenskaper för år 1967 ej givit anledning till erinran.

Med åberopande av det anförda tillstyrker riksdagens revisorer att ansvarsfrihet för riksbankens jubileumsfonds verksamhet under år 1967 beviljas styrelsen. Stockholm den 3 maj 1968.

På riksdagens revisorers vägnar:

BERTIL VON FRIESEN

/Per Dahlberg